

Lap

Nr. 2, vol. 1,

1932

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

Balandis m. == April, 1932

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Pranaičių Julė spaudos laisvės laimėjimo metu.

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDE“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

BALANDIS — APRIL 1932 M.

ISPANIJOS IR LIETUVOS JEZUITAI.

„ZVAIGZDES“ IR JOS LEIDINIŲ PAMINEJIMAS.

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.
adresuokit: Philadelphia, Pa.

ALp 2217

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912,

of Zvaigzde published quarterly at Philadelphia, Pa., for April 1, 1932.

State of New York

County of New York

} ss.

Before me, a Notary Public in and for the state and county aforesaid, personally appeared Rev. A. M. Milukas, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the owner in partnership of the Zvaigzde and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 411, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor,, managing editor, and business manager are:

Name of —
Publishers, A. Milukas & Co.

Editor, Julia Pranaitis

Managing Editor, A. M. Milukas

Business Manager, A. M. Milukas

Post Office Address —

3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.

3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.

64-25 Perry Ave., Maspeth, N. Y.

64-25 Perry Ave., Maspeth, N. Y.

2. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given).

A. M. Milukas, 64-25 Perry Avenue, Maspeth, N. Y.

Julia Pranaitis, 3654 Richmond Street, Philadelphia, Pa.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding one per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state). None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company, but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the six months preceding the date shown above is _____

(This information is required from daily publication only.)

A. M. Milukas, Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 29th day of March, 1932.

(Seal)

Stephen H. Krauser,

Notary Public.

My Commission Expires March 30, 1932.

„ŽVAIGŽDĒS” VAKARIENĒ METROPOLIO RESTORANĒ:

Prie stalo apatinē cilē: Dr. P. Bielskus, p-lē Smilgaitē, p. F. Kirša, p. Pikčilingienē, p. Raupys, p. Gustainienē, p. Pikčilingis, p. Bičiunienē, kan. Tumas, p. Čapienē, Dr. M. Nasvytis, pp. V. Gu-davičienē, Mīlukienē, Ignatavičienē, Budrevičienē, pulk. Budrevičius, kap. Ignatavičius, A. Pranai-tis, V. Banaitis, Smilga. Viršutinē cilē: S. Banaitis, p. Ivanauskas, Ivanauskienē, prof. Volteris, A. Volterienē, prel. A. Dambrauskas, J. Pranaičiūtē, M. Čapas, mīrist. Bizauskas, B. Banaitis, Pranaitienē, A. Mīlukas, F. Kirša, S. Nasvytienē, V. Gustainis, K. Banaitis.

„ZVAIGZDES” MINEJIMAS KAUNE.

Gavome iš Kauno rašta — „Pranaičių Julės 30-ies metų žurnalistinės darbuotės sukaktuvės”, kurį čia talpiname su dienraščiu „Ryto” ir „L. Aido” straipsniais.

I.

Dažnai mums tenka Kaune apvaikščioti įvairiausi jubilėjai, sukaktuvės, — jau tai kuomi nors pasižymėjusių vietos tėvyninkų per tam tikrą laikotarpį darbuotei įvertinti, ar istoriniams tautos įvykiams paminėti. Tarpe tų skaitlingų jubilėjų pastarais metais turėjau malonios progos dalyvauti ir dviejų žymių Amerikos lietuvių jų ilgametės darbuotės tėvynei sukaktuvėse.

Praeita vasarą birželio mėnesyje, Dr-o M. Nasvyčio namuose, laikinoj sostinėj, Kaune, skaitlingai susirinkę žymūs tautos veikėjai, literatai, universiteto profesoriai, aukšti valdininkai bei profesijonaliai iškilmingai paminėjo kunigo Antano Miluko 60-ties metų amžiaus ir 40-ties metų jo literatinės darbuotės sukaktis. Per vakarienę kalbėtojai: prelatas Dambrauskas—Jakštas, prof. E. Volteris, Dr. M. Nasvytis, vyr. Tribunolo

vece-pirmininkas, p. M. Capas, „Lietuvos Aido“ redaktorius p. V. Gustainis ir Pono Respublikos prezidento kanceliarijos vedėjas Dr. P. Bielskus rimtai apibūdino garbingo jubilato ilgų metų nuopelnus mūsų tautai bei tėvynei. Dr. Bielskus, išvedęs Kun. Miluko patriotinę darbuotę iš Seinų Seminarijos sienų ir vaizdžiai, su pilietine drąsa nutiesęs ją iki nepriklausomos Lietuvos pamatų, pareiškė, jog už tą didį pasitarnavimą tėvynei p. prezidentas A. Smetona, garbų jubilatą apdovanojęs Vytauto III-čiojo laipsnio ordenu. Dalyvavusiems tame pokilyje malonu buvo išgirsti, jog ne vien tik vietos žymesni lietuviai esti atitinkamai valdžios įvertinami, bet ir mūs broliai užjūriečiai nepamirštami. Garbaus jubilato ordoną mes tuomet tinkamai aplaistėme ir entuziastiškai visi, su pakeltais stiklais, sustoję, šaukėme jam „Valio! Valio! Valio!“... linkėdami ilgų ilgiausių metų bei išreikšdami savo geidimus, kad nenuilstamas kunigas Milukas dar kitą tiek ar net daugiau pasidaruotų mūsų tėvynei.

Tačiau „Liet. Aido“ redaktorius p. Gustainis, linkėdamas su pakelta taure daug nusipelnusiam solenizantui ilgiausių — laimingiausių metų, ir mums susilaukti dar daugiau jo kruopščios darbuotės vaisių tėvynei, pareiškė, jog gerb. Jubilatui toji dovana — Vytauto ordenas nėra paskutinė dovana. Kun. Milukas yra užsitarnavęs dar didesnių pagarbų bei pripažinimo, ko jis — gerb. kalbėtojas iš širdies linkis ir turis vilties, kad netrukus garbingam Jubilatui bus visa tai suteikta.

Triukšmingai visi delnais pritarę p-ui redaktoriui, dar triukšmingiau sušukome vėl keletą kartų „valio“, išreikšdami Kun. Milukui tokius jau linkėjimus ir kad kągreičiausia jis susilauktų svarbesnių savo milžiniško darbo Lietuvai įvertinimų, kaip iš valdžios, taip ir kultūrinių įstaigų.

Vėlai naktį išsiskirstydami geriausioj nuotakoj visi svečiai — Kun. Miluko gerbėjai, prieteliai bei giminės, visgi gailėjomės, neturėję savo tarpe toj gražioj vakarienėj paties garbingo Jubilato.

* * *

Aštuoni mėnesiai praėjo nuo to malonaus vakaro, kuomet gražiai pagerbėme Kaune kunigą Miluką dėl jo didelių nuopelnų Lietuvai, kurios nepriklausomybė, kaip pasakė Dr-as Bielskus, žymiai remiasi to garbingo Jubilato patriotine darbuote.

Stai netikėtai atneša man pakvietimą į kito amerikiečio—tariant amerikietės, Pranaičių Julės 30 ties metų žurnalistinio darbo sukaktuves.

Pranaičių Julė, kaip mums žinoma, yra kunigo Miluko bendradarbė prie „Žvaigždės“ laikraščio ir knygų leidime. Jinai yra ir mano gera pažįstama. Nūnai Kaune jau antri metai ji begyvendama, su pertraukomis, važinėdama į Ispaniją — Afriką bei grįždama. Tame laikotarpyje man tekdavo ne vien josios „Laiškai iš Ispanijos“ skaityti „Lietuvos Aide“ ir Amerikos žurnale „Žvaigždėje“, bet ir asmeniškai su ja pasikalbėti, pasiginėyti.

Nuskirtoj valandoj š. m. vasario 3 d. vakare nuėjau į Metropolio restauraną. Ilgas — per visą salę stalias puikiai padengtas ir papuoštas žydimiomis gyvomis gėlėmis. Gretimoj salėj — pilna svečių.—žymių jubiliatės prietelių, draugių-ų bei giminių. Čia raudame tarpe susirinkusių Pranaičių Julės jubilėjun gerb. svečių tarpe mūs didi mokslininką rašytoją Jakštą (Prel. A. Dambrauską), p. ministerį Bizauską, Vaižgantą (kan. Tuma), p. prezidento sekretorių D-erą p. Bielskų, profes. E. Volterį su žmona, Vyr. Tribunolo vice-pirmininką p. Capą su žmona, „Lietuvos Aido“ vyr. redaktorių p. V. Gustainį su žmona, „Liet. Aido“ vice-redaktorių poetą p. Faustą Kiršą, lietuvių raštu kritiką p. Bičiūną su žmona, Kauno miesto burmistro pavaduotoją teisėją p. Pikčilingį su žmona, Kariuomenės teismo prokurorą p. pulkininką P. Budrevičių su žmona, Lietuvių—Latvių dr-jos pirm. p. Raupį, p-ią Vandą Gudavičiene (Dr. Gudavičiaus žmona), „Aušros“ berniokų gimnazijos inspektorių p. A. Kauną, p-ią Milukiene su sūnum Antanu — teisių fakulteto studentu, p. Smilga su sesute artiste, p. Ivanauska su žmona ir jubiliatės artimiausius gimines: Saliamoną Banaitį, Dr-ą M. Nasvytį su žmona, kapitona A. Ignatavičių su žmona, mokesčių inspektorių p. A. Pranaitį su žmona, pilietybės referentą p. Vyt. Banaitį, inžinierių Br. Banaitį, muziką Kaz. Vikt. Banaitį, etc.

Kol apsisveikinau su visais gerb. svečiais (jų suvirš čion apie 40-tį) atėjo į salę kartu su jauna p. Vyt. Banaičio žmona, „Aušros“ bern. gimn.

mokytoja ir pati jubilatė p-lė — Pranaičiūtė. Tuč tuojaus p. Vyt. Banaitis savo tetai jubiliatei, įteikė didelį gražių radastu bukieta, varde A. Milukas ir Ko. Kitą puošnų didelį gyvų gėlių bukieta dekoratyvinėj pintinėj prisiuntė p. p. Pikčilingiai.

Pasveikinę solenizantę gausiais aplodismentais, palinkėję kiekviens nuo savęs jai įvairiausių gerovių, visi svečiai buvom pakviesti prie išpuošto stalo vakarienės.

Per vakarienę prel. Dambrauskas pirmutinis atsistojo pasakyti kalbą. Gerb. kalbėtojas papasakojo, kaip seniai Pranaičių, Banaičių šeimas pažįstas ir buvęs artimuose bendro kultūrinio darbo ar prietelystės santykiuose. Su jubilatės broliu a. a. kun. Justinu Pranaičiu ilgą metų pluoštą kartu profesoriavęs Petrapilyje dvasinėje akademijoje. Viena kartą, sako preletas Dambrauskas, jis su kun. Pranaičiu atsilankęs pastarojo tėviškėje Suvalkijoje, Griškabūdžio parapijoje. Tenais jiedu radę nemaža svečių kunigų — vienu suvalkiečių. Kun. Pranaičio mamutė, esą, sužinojus, jog su josios sūnum atvykęs svečias iš Kaunijos, labai buvo susirūpirus, kaip su juo susikalbėsianti. Tą savo rūpestį ji papasakojo sūnui kun. Justinui. Paskui, kaip susipažinome ir pasikalbėjome su mano draugo rūpestinga mamute, ji labai stebėjosi, jog ir aš, — sako prel. Dambrauskas, kalbas taip gražiai lietuviškai, kaip ir jų krašto kunigai. Ir išties, pasak gerb. prelatą, tais laikais, kuomet Kaunijoje vien tik jaunieji kunigai tekalbėdavę lietuviškai, Suvalkijoje gi

visi — net ir seni klebonai, kaip Griškabūdžio kan. Marma ir kiti vien tik lietuvių kalbą tevar-toję ne vien su žmonėmis, bet ir tarpe savęs. Tie patyrimai, išgyti Pranaičių šeimoje, padarę į pre-latą Dambrauską — tuomet dar jauną Kauni-jos kunigą — gilaus išpūdžio, kurio jis niekad nepamiršęs. Po to aplankymo, jis — gerb. kal-bėtojas, sugrižęs savo kraštan, lyg užgipnotizuo-tas išsineštu stipriu išpūdžiu iš savo svečiuotės Pranaičiuose, uoliai ėmęs darbuotis, kad ir Kauni-joje visur kalbėtų lietuviškai. Labai gražiai Jakštas apibūdino pačią jubiinatę kaipo įdomią keliauninkę bei talentingą rašytoją. Daug — jis sako, kas iš lietuvių važinėja po svetimas šalis, bet ne kiekvienas moka jas aprašyti. Pranaičių Julė gi ne vien atlieka milžiniškas keliones po Europą, Aziją, Afriką, bet ji sugeba pastebėti žymiausius socialinius, politinius ir kultūrinius bruožus toj ar kitoj šaly ir gabiai, gyvai ji tuos savo išpūdžius aprašo. Anais metais, prieš karą, ji iš Amerikos keliaudama Lietuvon, apvažiavo Prancūziją, Vo-kietiją, Belgiją. Lietuvoje, paviešėjus savo tėviškėje Panenupiuose, ji nukeliavo toliman Tašken-tan — Vidurinėje Azijoje — pas savo brolių garsų hebraistą, prof. kun. Justiną Pranaitį. Pas jį paviešėjus porą savaitių, aplanko Turkestaną — Samarkandą, Mervą, Bucharą, Chivą, perplaukia audringas Kaspijos jūros ir pasiekia Baku, Tifli-są. Iš čia Kariškuoju keliu ji leidžiasi arkliais per Kaukazo kalnus. Atkliūva Vladikauzan, iš ten per Dono Rostovą, Maskvą, Tverių atvyksta Pet-rapilin ir pagaliaus vėl per Lietuvą grįžta atgal.

Ameriką. Tą savo milžinišką kelionę, solenizantė, sako prel. Dambrauskas, ne vien laimingai atliko, bet ir gyvai aprašė savo stambioj knygoj, „Iš Kelionės po Europą ir Aziją”.

Po karo, ji kaipo didelė patriotė, pasiūlgus savo krašto ir giminių, parkeliauja nepriklausomon Lietuvon. Cia beviešėdama, aplanko Palangos, Klaipėdos kurortus, pavažinėja po Džūkiją. Visus įgytus tame apsilankyme išpūdžius, jubiliatė vėl surašė ir išleido savo veikale „Laisvosios Lietuvos aplankytų” ir atskirose knygosė „Viešnagė Seštokuosė”.

Nūnai, parkeliavus iš Amerikos, važinėdama po Ispaniją, Afriką, nepaisydama savo silpnos sveikatos, Pranaičių Julė sugebėjo surinkti tose šalyse nemažą pluoštą žinių bei išpūdžių, kurie jau yra atspausdinti knygosė „Laiškai iš Ispanijos” I tomas.

Kaipo keliauninkė — rašytoja, Pranaičių Julė yra pirmutinė ir lig šiol vienintelė moteris Lietuvoje—pabrėžė prel. Dambrauskas,—linkėdamas jai dar daug kartų — net šimtą kartų perplaukti per Okeaną ir tiek jau savo naujų kelionių aprašymų Lietuvai patiekti.

— Valiol valiol valiol.. visi svečiai, sustoję, šaukia ir sugieda gražiai, sutartinai „Ilgiausių metų, laimingiausių metų”.

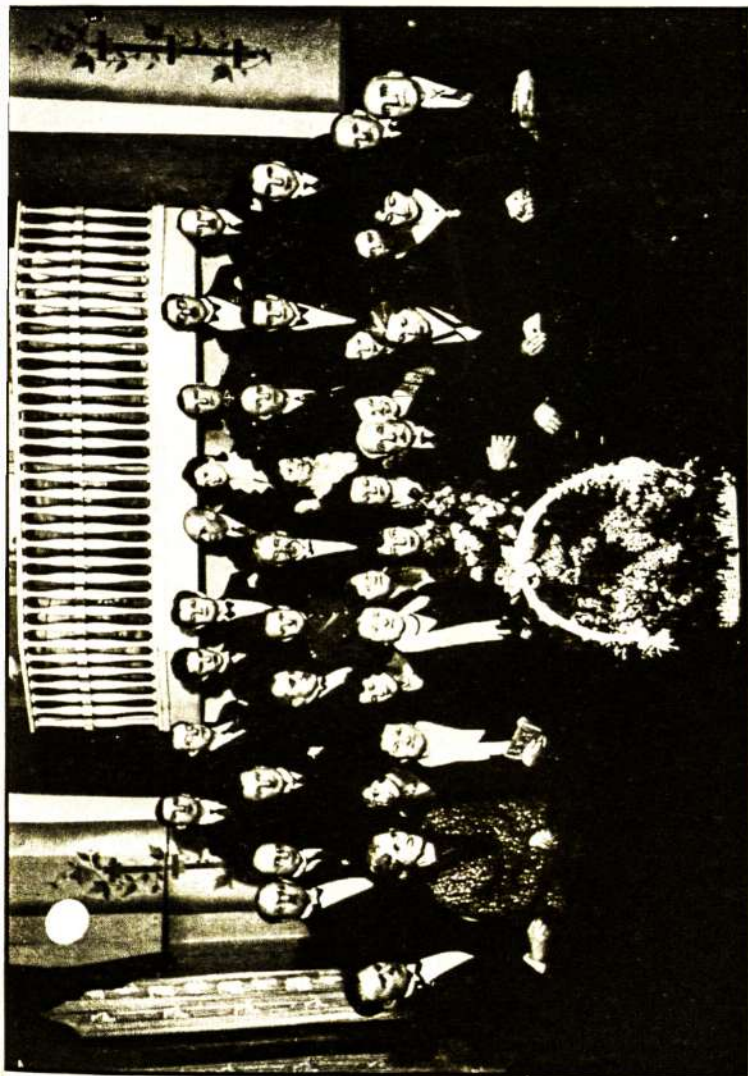
Po prel. Dambrausko kalba profes. E. Volteris. Jis iškelia kun. A. Mluko ir Pranaičių Julės kultūrinį darbą tarpe Amerikos ir Europos lietuvių dar pirma spaudos atgavimo, ir kaip jis — prof. Volteris visus „Zvaigždės” spausdinius —

„Dirvą“ ir „Dirvą Žinyną“, etc. praleisdavęs lengvai per rusų cenzūrą. Su jo cenzūros pažymėjimu, paskui tie spausdiniai jau laisvai iš Peterburgo keliaudavę į skaitytojų rankas. Prof. Volteris irgi paminėjo solenizantės plačias keliones po Ameriką, Kanadą ir išreiškė pageidavimą sulaukti ir anų šalių aprašymus.

P. ministeris Bizauskas, kaipo buvęs Lietuvos atstovas Washingtone, paaiškino, jog su šio vakaro jubiliate jam tekus garbė susipažinti dar prieš karą, kuomet nė viens šio susirinkimo dalyvių nemanėme apie šių dienų nepriklausomą Lietuvą. P. ministeris, iš savo patyrimų humoristiškai nupiešė nelengvas lietuvių kultūrininkų Amerikoje sąlygas, tuomi dar ryškiau akcentuodamas darbštaus patrioto nuopelnus, — kaip gerb. kun. Miluko, taip ir Pranaičių Julės.

Palinkėję visi paskui p. ministerį gerb. jubiliatei „šimtą šimtų kartų“ perplaukti jūros ir tiek jau naujų veikalų parašyti, (net baisu pamanyti, kokias sunkias pareigas, atsidėkodami, jai užkraujame), vėl sustoję visi kartu sudainavome „Ilgų ilgiausių, laimingų laimingiausių metų“, etc...

„Lietuvos Aido“ redaktorius p. V. Gustainis, kalbėdamas apie jubiliatės pasidarbavimus lietuvių literatūrai, papasakojo mažą epizodą iš savo praeities, nuo kada prasidėjus jų pažintis. P-lė Pranaičiūtė turėjus gimines Griškabūdžio parapijo, Vinkšnupiuose, jo—p. Gustainio gimtiniame kaime. Vasaromis, ji atsilankydama tenais, kartais užėdavus ir pas kaimynus — jo tėviškėn, ir

DALYVAVUSIEJI „ŽVAIGŽDĖS“ VAKARIENĖJE: (iš dešinės kairėn:)

Pirmoji eilė: Min. K. Bizauskas, inž. B. Banaitis, kapit. A. Ignatavičius, J. Banaitienė, A. Kaunas, V. Gustakis, A. Milukas, A. Pranaitis, V. Banaitis, Antroji eilė: Komp. V. Banaitis, J. Pikčilingis, Ivanauskas, Ivanauskienė, M. Čapas, pulk. P. Budrevičius, Smilga, J. Raupys, Bičiūnas, F. Kirša. Trečioji eilė: Dr. M. Nasvytis, Pikčilingienė, Pranaitienė, Gustainienė, Milukienė, Čapienė, Smilgaitė, Bičiūnicienė. Ketvirtoji eilė: S. Banaitis, J. Ignatavičienė, S. Nasvytienė, prof. E. Volteris, J. Pranaičiūtė, V. Gudavičienė, O. Budrevičienė, A. Volterienė, Dr. P. Bielskus.

Ji mažą dar panešiodavus, nors pats to neatsime-
naš. Vėliau, 1924 m. jis ją arčiau pažinęs kaipo
savo mokslo draugų Banaičių tetą bei rašytoją.

Pranaičių Julė buvus „Lietuvos Aido“ kores-
pondentė. Cia susirinkę pagerbti ją 30-ties metų
žurnalistinio darbo jos sukaktuvėse gerb. svečiai,
be abejonės, visi skaitė gerb. jubiliatės laiškus iš
Ispanijos ir patys galėjo įsitikinti jos literatiniais
gabumais. Tie laišškai jau yra išėję ir atskiroje
knygoje „Zvaigždės“ spaustuvėje“ Filadelfi-
joje. Kiek žinau, sako p. Gustainis, tie laišškai
nėra paskutiniai. Pranaičių Julė žadėjo mums ir
daugiau patiekti žinių iš Ispanijos. Reikia, esą,
vien palinkėti, kaip, kad prelatas Dambrauskas
— Jakštas ir p. ministeris Bizauskas, kad mūsų
gerb. jubiliatė dar šimtą kartų persiurtų per
okeaną ir tiek naujų knygų parašytų iš savo
kelionių.

Valiol! valiol! ir dar valiol!...

P. Pikčilingis — Kauno burmistro pavaduo-
tojas papasakojo, ką žinaš apie jubiliatę ir kaip su
ja susipažinęs bendradarbiaudamas jos giminai-
čių p. Sal. Banaičio ir jo žmonos spaustuvėje
Kaune dar prieš pasaulinį karą. P-lė Pranaičiūtė,
būdama p. S. Banaičio žmonos sesutė, parvažiavus
iš Amerikos, dažnai atsilankydavo ir Kaune pas
savo gimines Banaičius. Toje garbioje šeimoje
ir jam tekę susipažinti su šio vakaro gerb. sole-
nizante. Paskiau, po karo, jis — p. Pikčilingis
dar geriau ją pažinęs iš jos kelionių aprašymų,
kaipo autoreę „Iš Kelionės po Europą ir Aziją“
knygų, išleistų Amerikoje „Zvaigždės“ spaus-

tuvėje, Philadelphia, Pa. Linkėdamas varde miesto burmistro gambiai rašytojai, taipos savo brangių p ietulių giminaitei daug laimiu bei ilgų ilgiausiu metų ir daug knygų parašyti, pakėlė taure josios sveikaton, po ko visi sudainavom „Ilgiausių metų“.

Kanauninkas Tumas—Vaižgantas vaizdžiai, gyvai nupiešė „Zvaigždės“ nuopelnus Amerikoje bei Lietuvoje. Invertindamas jubiliatės 30-ties metų literatinį darbą prie „Zvaigždės“ ir jos veikalus, prisiminė ir savo keliones po užsienius, pabriežamas, kaip kartais būna sunku keliauninkui rašytojui gaudyti išpūdžiai, kad paskui skaitančioji visuomenė galėtų jais naudotis ir sa-vaip vertinti.

Po kan. Tumo išreikštų solenizantei atitinkamų linkėjimų ir bendrų „valio“, „lai gyvuoja“, etc.,..... pakilo Dr. P. Bielskus su žodžiu. Pasakęs jubiliatei eilę pagyrimų, Dr. Bielskus sveikino ją nuo p. Respublikos Prezidento ir nuo savęs asmeniškai, linkėdamas jai geriausios sveikatos, ilgo ilgo amžio, pasisekimų ir kadaugiausia tėvynei dar pasidaruoti.

Visi svečiai karštai paplojo. Valio! Valio! Valio! Lai gyvuoja Pranaičių Julė!.....

Kadangi jau buvo vėloka, po 12-tai nakties, tad solenizantė padėjo visiems gerb. kalbėtojams, svečiams ir tos netikėtos jai vakarienės rengėjams. Jai tad buvus didelė siurpriza pamatyti toki gražų savo brangių prietelių, bei prakilnių pažįstamų būrį šioje vakarienėje, kurion eidama, nežinojus jos tikslo ir tinkamai nepasiruo-

šus. Nuoširdžiausiai ji esanti dėkinga visiems už tą jos jubilėjinę vakarienę, bet, grdi, ji neužsitarnavus tų pagyrų, kuriais ją gerb. kalbėtoja apipylė. Susijaudinus, užbaigė savo trumpą kalbą pakvietimu svečių į gretimą salę pašokti. P. Vyt. Banaitis tačiau pareiškė, jog noris perskaityti atėjusius sveikinimus—telegramus nuo kviestų asmenų, kurie dėl įvairių kliūčių negalėję dalyvauti šioje vakarienėje.

Nuo buv. Kauno burmistro p. J. Vileišio:

Metropolio Restoranas, Kaune

Pranaičių Julei:

„Didžiai gerbiamoji Jubiliate Pranaičių Julei
Meldžiu priimti nuo manęs su žmona kuogeriausių linkėjimų Tamstos žurnalistinės per 30 metų darbuotės proga. Tamstai duota gražiausi dovana — viską matyti ir mokėti aprašyti. Skaitydamas Tamstos laiškus iš Ispanijos, aš tarsiu iš naujo dar geriau ją pažinau.

Labai gailiuos, kad dėliai nepermatytų kliūčių negalėjau šiandien atvykti į draugišką paminėjamą — mano ponias dar nesugrįžo iš dvaro Kaunan.

Ačiu labai komp. ir inž. p. p. Banaičiams už malonų pakvietimą

Su tikra pagarba

J. Vileišis.

Kaunas

Kalnų g. 42
3, II 9132”

Kaunas

Pranaičių Julei:

Brangiai tetutei 30 metų literatūrinio darbo sukaktuvių proga linkime ilgiausių metų.

Marija ir Justinas Banaičiai

Lukšiai

1932 m. 3 II"

Kaunas Lietuvos viešbutis — kavinė. Kazimierui Banaičiui iš Kauno.

„Prašome perduoti pilietei Pranaičiūtei mūsų širdingus linkėjimus ilgiausiai dirbti Lietuvos kultūros naudai

Celina ir Petras Leonai

1932 3 II"

* * *

Po triukšmingų aplođismentų, dar kartą visi sustoję padainavome Pranaičių Julei ilgiausių, laimingiausių metų"..., ir paskui ėjome šokti. Sokius pradėjo burmistro pavaduotojas p. Pikčiilingis su gerb. solenizante. Sokiai bei linksmi pasikalbėjimai nusitęsė iki po 2-jų nakties.

Atsimindami svečiai, jog p-lė Pranaitytė ruošėsi tą pačią dieną — vakare apieisti Kauną, iškeliaudama Amerikon, ilgiau nenorėjome ją varginti. Prieš tokią didelę kelionę, kiekviens supranta, reikalingas pasilsys.

Išsiskirstydami vakarienes dalyviai svečiai, pakartodami jubiliatei savo jau išreikštus linkėjimus ir dar naujų pridėję, visi pasisakė atvyksią stotin ją išlydėti ir galutinai atsisveikinti. Bet Pranaičių Julė iškeliavo iš Kauno sekančią dieną linkui Virbaliaus, iš kur važiavo per Vokietiją Svediją Amerikon. O visgi didelis būrys palydovų — buvusių jubilėjinėje vakarienėje svečių, giminių ir kitų pažįstamų — draugingų asmenų atvyko gelžkelio stotin. Atvyko ir Pono prezidento kanceliarijos vedėjas, Dr. P. Bielskus atsisveikinti bei palinkėti laimingos kelionės užjūrin ir visų galimybių dar daugiau Tėvynei pasidarbuoti literatūros srityse.

Dalyvis.

* * *

II.

1932 m. dienraščio „Ryto“ 8 d. vasario laidoje prelatas A. Dambrauskas straipsnyje „p lės Pranaičiūtės literatiško darbo 30 metų sukakus“ rašo:

„S. m. vasario 4 d. „Metropolio“ salėj Kaune vykstančiai Amerikon mūsų keliauniokei — rašytojai p-lei Julei Pranaičiūtei pagerbti. josios giminių, draugų ir gerbėjų buvo surengta daili vakarienė, kurios metu paminėta drauge ir gerb. literatės 30 metų rašto darbo sukaktuvės. Lietuvių spaudai apie tai nieko iki šiol neparašius.

tariuos šia proga būsią ne pro šalį pateikus mūsų visuomenei pluoštą žinių apie šią ne vienu atžvilgiu paminėjimo vertą tautietę.

Ji yra gimusi Panenupių kaime, Griškabūdžio parapijoje, Suvalkioje. Jos motina Marijona Mekšriūtė buvo simpatinga moteriškė, jos tėvas Eliziejus Pranaitis — doras, pasituris ūkininkas. Pagarsėjęs lietuvis hebraistas kun. Justinas Pranaitis buvo tikras Julės brolis. Jis tai ją ir įstatė Peterburgo šv. Kotrynos mergaičių gimnazijoje. Knygų spaudinimo technikai pažinti ir prancūzų kalboje geriau prasilavinti, kunigas brolis ją buvo pasiuntęs į Montligeoną Prancūzijoje. Išbuvęs čia dvejetą metų, ji tam pačiam tikslui buvo nuvykus į Ingenbohli Sveicarijose.

Būdama Prancūzijoje, ji atsidėjus sekė lietuvių spaudos plitimą Amerikoje. Netrukus pabandė ir pati lituviškai rašyti. Pirmasis jos veikalas buvo „*Lourdes'o švenč. Panelės Marijos Mėnuo*“.*) pagal prancūzišką tekstą lituviškai parašė Pranaičių Julė, 1908 m.

Tais pat 1908 m. kun. A. Miluko lėšomis yra Senadory išėjęs garsaus prancūzų rašytojo Pierre L'Ermito apysaka „*Restez chez vous*“ p-lės Julės lietuviškas vertimas, vardu „*Ne mieste laimė*“ (206 psl. in 8).

Invertinęs jaunos rašytojos talentą, kun. A. Milukas pasiūlė jai būti jo knygu leidimo darbo padėjėja. Pasiūlymas buvo priimtas ir p-lė Julė iš Sveicarijos nusidangino Amerikon. Čia dirbo

---

*) „*Lourdes'o švenč. Panelės Marijos Mėnuo*“ ir „*Ne mieste laimė*“ vertimai buvo parašyti Amerikoje ne Šveicarijoje (Red.).

ji prie žurnalų „Dirva—Žinynas“ ir „Zvaigždė“, padedama drauge ir knygų leidimo darbe. Užimta tuo darbu, ji išbuvo Amerikoje apie 7 metus suviršum. (P-lė Pranaičiūtė atvyko Amerikon 1902 metų pabaigoje ir dirbo kaipo „Zvaigždės“ redaktorė nuo pradžios 1923 metų Amerikoje būdama. Red.).

Pasiilgus po tiek laiko Lietuvos, ji pasirizta aplankyti savo tėvus Lietuvoje ir savo brolių kuniga Taškente. Cia ir prasideda pirmoji didžioji jos kelionė. Plaukia ji iš Philadelphijos per okeaną, aplanko Prancūzijoje savo pažystamus Montligeone, iš čia per Belgiją, Vokietiją patenka savo tėvynėn. Paviešėjus kurį laiką pas tėvus, tęsia toliau savo kelionę per plačiąją Rusiją iki galop pasiekia tolimąjį Taškenta. Ir kad jau bent būtų čia jos kelionės galas. Bet toli gražu — ne. Paviešėjus kiek laiko Taškente, ji vyksta į Samarkandą, aplanko Chyvą, Bucharą, Mervę, Užkaspiją, Krasnovodską, perplaukia Kaspijos jūrą, pasiekia Baku, Tiflisą, iš čia kariškuoju keliu per Kaukazo kalnus patenka Vladikaukazan, iš kur per Dono Rostovą, Maskvą, Tverių atsiduria Petrograde ir vėl per Lietuvą grįžta atgal į Ameriką.

Visa šita milžinišką kelionę garb. keliautoja ne tik laimingai atliko, bet ir ją sumaniai ir gyvai aprašė savo dailiai iliustruotoje knygoje „Iš kelionės po Europą ir Aziją“ (Philadelphijoje, 1914 m. 370 psl. 8-in). Šis veikalas geriausiai parodo ir tvirtą, tikrai heroišką autorės būdą (plg. kad ir 32—33 psl.), ir didelį jos pastabumą ir drauge karštą jos patriotizmą. Bando slopinti

jos lietuviškąją dvasią Peterburgo lenkai pedagogai, ji jiems nepasiduoda; ji ir Montligeone iškovoja sau garbingą „la petite lithuanienne“ vardą; ji ir nepriklausomai Lietuvon sugrįžus, smerkia per didelį lietuvių inteligentų palinkimą — griebtis rusų bei lenkų kalbų be tikro reikalo.

Iš kitos šalies veikalas „Iš kelionės po Europą ir Aziją“, turi sprendžiamos reikšmės ir pačiai autorei. Ji galutinai supranta savo talentą ir nuo to laiko specializuojas vien kelionių aprašyme. dėlei to ir nenuostabu, kad tie aprašinėjimai ima rodytis pas ją vienas po kito.

Tik ką susikūrusi Nepriklausomoji Lietuva pirmiausia atkreipia į save jos akį. Ji atvyksta atgimusi iš tėvynės 1923 m. Pagyvena Kaune, pavažinėja po Lietuvą, pabuvoja Baltijos pajūrio kurortuose ir išsineštus iš tos kelionės išpūdžius paskelbia savo veikale „Laisvosios Lietuvos ap-lankytą. Iš Pranaičių Julės atsiminimų“. (Philadelphia, Pa. 1928 306 pusi. in—8).

Jis yra parašytas atvirai, drąsiai, gyvai. Autorė nesivaržydama atskleidžia čia nevieną mūsų valstybės aparato trūkumą, nurodo nevieną valdančių sferų klaidą.

Žymi dalis šio veikalo „Viešnagė Seštokuos“ buvo išleista ir skyriumi.

Galop pernai autorė yra apkeliavus Ispaniją ir žymią tos kelionės dalį yra aprašius savo „Laiškuose iš Ispanijos“ (Philadelphia, Pa. 1932, 215 pusi. in—8). Tų „laiškų“ žada būti ir antra kny-

ga. Mat, pirmoj jų daly neparodyta, kokia buvo Ispanija iki revoliucijai; kuo ji yra virtus per revoliucija, tai būsią nupasakota antroj knygoj. Nuoširdžiai linkime gerb. autorei kuogreičiau ją užbaigti ir išleisti.

Be šių savų veikalų, gerb. keliautoja yra dar išleidus nemaža ir svetimų raštų. Štai jų sąrašas:

1) Spaudos laisvės ir Amerikos Lietuvių organizuotės sukaktuvės. Philadelphia, Pa. 782 psl. in—8.

2) Amerikos Lietuvių pirmieji profesionalai.

3) Amerikos Lietuvių kronika.

4) Apie kun. Adomą Grinevičių.

5) Daktaras Petras Matulaitis — kun. Miluko paskaita.

6) Dėlko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė, kun. Miluko referatas, skaitytas L. K. Federacijos kongrese 1915 m. rugsėjo 28 d. Brooklyn, N. Y.

7) Kun. Martynas Sederevičius ir jo padėjėjai.

8) Kun. Kazimieras Jaunius.

9) Kun. Silvestras Gimžauskas, Kun. A. Miluko paskaita.

10) Petras Kriaučiūnas.

11) Vyskupo Valančiaus darbai.

Nevienas iš tų veikalų yra gana storokas. Vadinas, p-lė Julė Pranaičiūtė yra įdėjus į šias knygas nemaža savo turto ir todėl yra pagarbos verta net ir kaip knygų leidėja.

Dar didesnės garbės ji verta, kaip kelionių aprašytoja, nes ikišiol nieks dar pas mus nebuvo užsiėmęs taja svarbia literatūros šaka.

P. Pranaičiūtė pirmoji iš lietuvių moterų rašytojų yra atlikus tiek ir taip tolimų kelionių. Išmatavus jos keliones kilometrais ir sudėjus krūvon, galėtum visą žemės pusiaujį nevieną kartą apjuosti, nes per vieną tik Atlantiko okeaną ji nūn bus bepervaziuojanti septintą kartą. Tokio rekordo, kiek žinau, nėviena lietuvių moteris iki šiol nebuvo ir ilgai dar, tikiuosi, nebus pasiekus. Taigi garbiai mūsų keliautojai belieka vien palinkėti, kad ji ilgai dar gyvuotų ir duotų nevieną naują savo kelionių aprašymą. Tepadeda jai Dievas ir laimingai Amerikon nuvykti ir iš ten vėl Lietuvon sugrįžti.

A. Jakštas.

* * *

III.

„Kauno dienraštis „Lietuvos Aidas“ 1932 m. 5 vasario dienos laidoje, idėjęs p. Pranaičiūtės atvaizdą, atspausdino straipsnį „Pranaičių Julės sukaktuvės“, kurį irgi čia pakartojame:

„Vasario 3 d. „Metropolio“ restorano salėse buvo vakarienė žurnalistei Pranaičių Juliei pagerbti. Pranaičių Juliei sukako 30 metų, kaip dirba žurnalistinį darbą, tuo patim sukako 30 metų, kaip pasirodė Amerikos lietuvių laikraštis „Žvaigždė“, kur Jubiliatė pradėjo pirmus savo žurnalistikos darbus. (Žurnalistikos darbus p. P. Julė pradėjo 1903 metais, redaguodama „Buletiną Mielaširdys-

tės Darbo", bertaininį laikraštį, išėjusį iš Montli-
geno, Prancūzijoje. Ziūr. 1903 „Dirvos Ziny-
ne", Liepos mėnesio laidoje, straipsnį „Nau-
jas Laikraštis". „Zv." Red.).

Vakarienei susirinko 40 asmenų — mūsų ve-
teranų, jos giminų (žinomųjų Banaičių šeima),
bičiulių ir visuomenės darbuotojų: prel. Dam-
brauskas-Jakštas, kan. Tumas, prof. Volteris, dr.
Bielskus, ministeris Bizauskas, „L. Aido" vyr.
red. V. Gastainis, burmistro pav. Pikėlingis, p.
Raupys, p. V. Bičiūnas ir daug kitų. Čia minėti
asmenys pasakė kalbas, kurios vaizdžiai iš atsi-
nimų iškėlė Gerb. Jabiliatės nuopelnus tautai.

Kaip prieita per trisdešimts metų ligi šios
dienos, kiek mum visiems žinoma, yra kelias
rūstus, ilgas, bet garbingas. Mes nepakankamai
įvertiname savo įvairių kultūros šakų pionierius.
Šiandien jau lengva daug ką paneigti, kitaip ver-
tinti, kai ką visai išbraukti, bet tai lengvatikių
bei savotiškų narsuolių darbas, tačiau iš kruopš-
taus kultūros istoriko nieko negalima išplėsti,
kas faktais nužymėta, kovos vargais išvargta,
morališkai kentėta, pramuštgalviškai ateitin siek-
ta ir laimėta. Tas nežinomasis kultūrininkas
rašo mūsų istoriją iš visos eilės mažiau ar daugiau
žinomų darbuotojų nuveiktų darbų.

Ta prasme Pranaičių Julė turi savo lapą,
ypač Amerikos lietuvių gyvenimą, nes „Zvaigž-
dėi" pradėjus eiti, ji ėmėsi žurnalist. darbo. Kaip
kan. Tumas pasakė, mums po tiek metų nėra
aiškiai žinoma, kiek „Zvaigždė" lėmė Amerikos
lietuvių gyvenimą. Ne tik Amerikoje, „Zvaigždė"
siekė ir Lietuva, ir čia ji nuopelnų turi.

Jubiliatės brolis buvo žinomas Petrapilio dvasinės akad. profesorius. Ta proga prel. Dambrauskas Pranaičio bičiulis, papasakojo tokį jaunystės atsitikimą. Jam nuvažiavus pas Pranaičius (jie gyveno Suvalkijoje. Griškabūdžio parapijoje) ir susidūrus su Suvalkijos kunigais (mat, prel. Dambrauskas buvo Kauno vyskupijos) buvo rades nepaprastą visų kunigų lietuviškumą. Visi kunigai, net aukštas vietas užėmę, kalbėjo lietuviškai. Tuo tarpu Kauno vyskupijoje tik kamendoriai kalbėdavę lietuviškai. Tas įspūdis buvęs toks stiprus, kad jį pranašingai užgipnotizavęs veikti, kad ir Kaunijoje taip visur kalbėtų lietuviškai. Ir tatai, kaip matome, įvyko.

Tokie, rodos, maži įvykiai, kurie iš pažiūros lig be reikšmės, bet masiniai visur pasireikšdami pakūrė didelį tautos judėjimo laužą, jokios pašalinės jėgos neužgesinama. Ta prasme tie veteranai savo mažybe yra dideli pranašai, užsidegėliai ir laimėtojai. Kam kam, o jau jiems tikrai tautos gelbėtojų vainikas tenka.

Pranaičių Julė be savo darbų „Zvaigždėje“ pasižymi nepaprastu savo judrumu. Ji yra apvažinėjusi Azijos, Europos ir*) Amerikos kraštus. Jos kelionių ilgi, jeigu ištiestum, kaip sako prel. Dambrauskas, tai kelis kartus apjuostum žemės puseiauja. Jubiliatė yra net septynis kartus keliauvusi per vandenyną. Bet visos tos kelionės ir būtų tik kelionės be vaisių, jeigu Pranaičių Julė nebūtų viso to surašiusi į knygas. Pabuvusi Lietuvoje kuri laiką, taip pat parašė storoką knygą

---

*) Ir Afrikos. „Žv.“ Red.

apie savo ispūdžius iš Lietuvos. Toje knygoje atspindi jos individualus Lietuvos įvertinimas, kas knyga dar įdomesne daro.

Kaip „L. Aido“ skaitytojai žino, paskutiniu laiku ji rašė ispūdžius iš Ispanijos. Dabar tie ispūdžiai atspausdinti atskira knyga: Pranaičių Julės „Laiškai iš Ispanijos“ (Philadelphia, Pa., „Zvaigždės“ spaustuvė 1932 m. 216 pusl.). Čia ne vieta vertinti jos originalių knygų bei vertimų, tik čia žymu gabios žurnalistės plunksna. Žurnalistikoje jinaį yra pirmoji dideli darbą nudirbusi moteris. Matyti, čia yra jos gyvai jaučiama sritis. Mes galime tik palinkėti ir toliau dirbti žurnalistikos dirvoje. Mūsų žurnalistikų darbas dar neina plačia vaga. Mūsų spauda dar nėra tiek turtinga, kad iš visų pasaulio kraštų spaudoje savo korespondentais kalbėtų. Bet jau atsiranda ir tokių, o juos galima vadinti tik savanoriais, kokia yra ir Pranaičių Julė.

Sia proga tenka pastebėti, kad Gerb. Jubiliatė šiomis dienomis palieka Lietuvą ir vyksta Amerikon“.

* * *

IV.

Savo darbuotę prie „Zvaigždės“ (ypač D. Karo metu) vaizdžiai nupiešia pati p-lė Pranaičių-tė savo veikale „Viešnage Šeštokuose“, pasiškėjime su kun. Miluko sena mamute:

...,Kunigo Miluko klebonija — Maspeth'e, New Yorko mieste, — karo metu virto lyg kokia

politinė kanceliarija. Jo parapijos jaunimo ne vienas nespėdavo spausdinti rašomąją mašinėlę jo atsišaukimus ir laiškus į diplomatinius asmenis Amerikoje ir kitose šalyse.

Bet ne kitaip buvo ir Philadelphijoje mūsų „Zvaigždės“ spaustuvėje. Negana, ka savo darbus vos teatlikdavome, o čia dar kunigas Milukas savo politinių lapelių gausiai patiekdavo. Pasišamdyti talkon atatinamų pagalbininkų buvo beveik negalima. Vienus mūsų inteligentų sugraibė Amerikos kuruomenėn. Kiti, — pasilikę namieje, susibūrė į pelningasias mūsų išeivijos organizacijas — nukentėjusiems dėl karo lietuviams šelpti. Dar kiti iškriko po plačiąją Ameriką su prakalbomis, keldami kapitalus visokioms įmonėms Lietuvoje steigti. Tokie užsiėmimai mūsų apšvietesniems tautiečiams tada buvo nepalyginamai geriau apmokami, negu kur kitur. Ir netik „Zvaigždė“, bet ir visos Amerikos lietuvių spaustuvės karo metu stigo darbininkų. To negana.

Atsirado mūsų dar tokių „prietelių“ lietuvių, kurie ištaigaudami Washingtone surinktomis Amerikos žmonių aukomis našlaičiams šelpti tėvynėje, — „Zvaigždės“ savaitraščių neteislingai įskundė Amerikos valdžiai, būk mes talpiną žinias, užjaučiančias vokiečius. Toks nusikaltimas tuomet buvo sunkiai baudžiamas Amerikoje ne vien teismo keliu, bet ir įsikarščiausių minių. Atsitikdavo, kad žmogelį, kuris nepasiskubino kepurę nusimti pro einantį su kariška muzika paradėlį (tokių buvo be skaičiaus), ar pamiršo iškabinti lange vėliavą kariškoje šventėje, užpuolus fanatikų gauja, be jokio tardymo, ar pasiteisi-

nimo, išrengdavo, išsmaluodavo visą, apiberdavo plunksnomis ir paskui vadžiodavo po miestą it mešką, visaip iš savo aukos besityčiodami.

Tiesa, „Zvaigždės“ redaktorių, nei sandarbininkų įsiutusios govedos neišsmalavo .

Tačiau, kunigui Antanui reikėjo dažnai pasivėžyt Washingtonan, kad išteisinti save ir „Zvagždės“ redakciją. Mūs nekaltumo irodymui jam buvo tenais patarta parūpinti jiems anglų vertime visus „Zvaigždės“ numerius nuo pat karo pradžios — beveik dviejų metų laidą. Dirbome išsijuosę liuosesnėm valandom, atsitraukę nuo savo paprastų būtinų užsiėmimų dienomis ir kiauras naktis be pailsio, kol neužbaigėme tą nemalonų — be jokios naudos darbą.

Kunigui Milukui nuvežus tuos vertimus Washingtonan ir įteikus skundų departametui, jis sužinojo, jog mums norėta buvo įkasti už pakartojimą „Zvaigždėje“ iš anglų žurnalo buvusio prezidento Rooseveltto straipsnio. Tame savo straipsnyje Rooseveltas aštriai nupeikė esamojo tuomet prezidento Wilsono žalingą kišimosi politiką į Mexikos naminius reikalus. Ir tasai rašinys mūs laikraštyje buvo tilpęs dar tame laike, kada nei pati Amerikos valdžia nebuvo išsprendus, kurion bekariaujančių viešpatybių pusėn jai būsią geriau nukrypti. Net jos didžiųjų valdininkų žymi dalis tada nežinojo, ar Amerika su savo kariuomene įsimaišys Europos karan, ar ne. Tačiau, kas nori mušti ir lazda randa. Taip ir mūs nedoras skundikas.

Parsisamdęs valdžiai šnipu, turėjo pasirodyti jos stropiu tarnu, kad tuo būdu lengvai išsiskirti nuo kareiviavimo Prancūzijoje...

* * *

— Ir kas toks niekšas buvo, kuris jums tokia škrinda padarė, ar nesužinojot? — paklausė pasipiktinusi senutė.

— Ką čia nesužinosi! — atsakiau jai, — nors nesistengėme teirautis. Ila maiše juk nepasislėps... Vis kada nors ji išlenda! Tas ponelis dabar gyvena ištaigingai su savo šeimyna Lietuvoje nešdamosi dideliu ponu. Kaip Amerikoje jam buvo gera karo metu, taip ir Lietuvoje po karo jam vargo nėra. Jis net siekia čionais į didelių valdininkų vietas.

Tačiau nesvarbu, kas padarė, — aiškinu jai, — bet ką padarė?.. Ir ne jis viens tą darė... Žinome ir daugiau tokių mūsų ponelių, kurie iš kelių versmių sėmė Amerikoje riebias įplaukas. Jie imdavo didelias algas iš įvairių mūsų tautinių aukynų ir — tuo pačiu laiku — iš slaptosios policijos agentūrų... Visi jie gerai pralobo ir pasivažinėjo linksmi, kur tik juos širdis traukė. Svetimi pinigai jiems buvo nebrangu.

Dėl įskundimo mes ir gi nenubėdnėjome, nors nemaža turėjome nuostolių.

Blogiausia buvo, jog daug brangaus laiko turėjom sugaišuoti veltui ir sveikatos savo išieškoti, — dėka tokiam nešvariam skundikų pasitarnavimui.

Amerikos vyriausybė, — nors nieko įtartino „Zvaižgdėje“ nerado, vis gi ji mus nepaliosavo nuo jaustinais varžios savo cenzūros. Turėjome kiekvieną savaitę savo laikraštį leisti su pilnu atskiru vertimu anglų kalboje. Surašius ir paskui sustačius su raidžių rinkėjais prie vienos mašinos žinias bei straipsnius, turėdavau tuč tuojaus išversti juos anglų kalbon ir, pagaliaus, atspaudinti visą tą įtalpą rašomąja mašinėle.

— Taigi, ar jau nebuvo nei kas pavaduoja? — paklausė mamytė, nustebus.

Nebuvo! — sakau: — dvi igudusios spaudos darbuose mūs pagelbininkės karo metu ištekėjo. Naujų nebuvo galima atsikviesti. Gabesnės Amerikos lietuvaitės suplėukė į amunicijos pabirkus užimti išsiųstų į Europos kautynes vyrų vietas. Kitos pa-iskirstė į lengvesnius, bet gausiai apmokamus darbus. Taip, kad jokiais pasiūlymais tinkamų padėjėjų negalima buvo tuomet prisi-kalbinti. Telikova spaustuvėje beveik tik dvi Griškabūdžio zanavykės: — Anastazija Smailiūtė ir aš.

* * *

Bet vienu vertimų cenzoriams nebuvo gana. Prieš išleidžiant laikraštį paštan, reikėdavo nuvažiuoti pas notarą — jų arti mūs nebuvo — ir išpildyti tam tikrą priesaiką raštu, parodymui, jog viskas teisingai išversta.

Ir tik su notaro antspaudu, (už kurį jis imdavo mažiausia pusę dolerio kiekvieną kartą), galė-

davome siųsti laikraštį paštan. Ir tuomi dar ne visada įtikdavome valdžiai.

Vieną sykį, prieš išvežant „Zvaigždę“, nespėjau viso turinio išversti, kol neužsidaro notarų biūrai, — o čia jau prieš paskutinę savaitės dieną. Taip ėmiau ir apleidau ilgą, labai gražiai parašytą kunigo Gustaičio korespondenciją — apie lietuvių karo pabėgėlių bei tremtinių baisų vargą, rodos, Kaukazo krašte. Kaip viso to mūs poeto raštai, taip ir šitas straipsnis nelengva buvo greituoju išversti — per daug poetiški sakiniai. — Et! — pamaniau — užteks to, ką išverčiau! Vis vien anglai nesupras. Ir pasiunčiau žmogų su „Zvaigžde“, jos vertimais ir notaro liudijimu — paštan. Nugi vėlai vakare įsai sugrižta su visa ekspedicija!.. — Nepriėmė!.. girdi. Liepė atvežti ir kunigo Gustaičio straipsnio vertimą su atskira jam priesaika... Ir ką gi daryti?.. Pasiraitojau rankogalius, atsisėdau prie rašomosios mašinėlės ir iki švintant, — „belaimindama“ autorių už tokį jo piešinį, kurį atpasakot anglų kalboje net atatinkamų žodžių nesugebėjai išgalvoti, — galų gale užbaigiau. Bet laikraštis suvėluotas: — reikėjo nauju žygiu ir dar daugiau raštų pasiteisinimui.

Šitai patariečiau mums dažnai padirbėti iki išnaktų — dėka nedoro grašgaudos skundui".....

V.

„Zvaigždės” pardavimo dokumentai 1903 m.:

S u t a r t i s

tarp kun. A. Miluko

ir

kun. V. Varnagirio.

Už \$450.00 kun. V. Varnagiris Zvaigždės manageris varde L. Catholic Press Association apsiima parduoti be jokių skolų „Zvaigždę” ir jos visą spaustuvę kunigui A. Milukui, kuris apsiima sutverti draugystę po vardu: „Lith. Catholic Publishing Co.”

„Zvaigždės” pardavimo kontraktą abudu apsiima daryti Lapkričio 5 d. š. m. ne vėliaus, kada kun. A. Milukas, užmokėjęs kun. V. Varnagiriui \$450.00 pradės išleidinėti Zvaigždę su nauja draugyste. — Sutartį patvirtiname savo parašais:

Kun. V. Varnagiris — Kun. A. Milukas.

Liudininkai: Kun. V. Dargis Kun. P. Jakštys.

Priėmiau ant rankos \$50, kuriuos apsiimu atiduoti kun. A. Milukui, jeigu aš neparduočiau „Zvaigždės” arba jis negalėtų pirkti nesusitvėręs kompanijos.

Kun. V. Varnagiris.

Brooklyn, N. Y. Nov. 6 1903.

This agreement made this sixth day of November 1903 at Brooklyn, N. Y. by Rev. V. Varnagiris, publisher of weekly „Zvaigzde” and Rev. A. Milukas on behalf of Lithuanian Catho-

lic Publishing Co. (to be incorporated under the laws of Penn'a) of Shenandoah, County Schuylkill in the State of Penn'a.

Rev. V. Varnagiris hereby sells to Rev. A. Milukas following chattels, vz: 1) his weekly paper Zvaigzde with all its circulation and rights (all the debts and obligations to be paid by Rev. Varnagiris up to 5 day of December 1903) also subscription and all the advertisement contracts, 2) 12 making galleys and mailing machine with 150 lbs. of 10 pt type, 3) 1 cabinet with six fonts of job type and 2 composing sticks, the job type having been selected by Rev. A. Milukas on 5 day of Nov. 1903, 4) pair of chases 4 all brass double galleys and 12 single all books galleys, 50 lbs. of leads, slugs, all the column rules and head rules and cases used for bringing set up type locked in forms to press and Rev. Varnagiris will ship these things together with sixteen pages of locked type of weekly Zvaigzde (all advertisements being set up duly) f. o. b. cars at Brooklyn, N. Y. not later than 5 day of December, also up to that time he will defray all expenses of publishing the said weekly and mailing it to all its subscribers and, finally, he shall announce in the same weekly all the announcements sent be Rev. A. Milukas and after 20 of November 1903 he shall insert in the editorial page due notices that the paper is being published by Lithuanian Catholic Publishing Co. of Shenandoah and also he shall observe all the directions sent him by Rev. A. Milukas in regard to

publishing of the said paper during its period, viz up to Dec. 5 1903. Rev. A. Milukas pays for all these above specified chattels and the work \$200 (two hundred dollars): \$150 (one hundred and fifty dollars) being paid before signing of this contract and the balance, \$50 to be paid, when all those chattels are in Shenandoah, namely after December 5 1903.

A. M. Milukas

V. V. Varnagiris.

Witness Rev. V. Staknevyčius

Sworn subscribed to before me a Notary Public this sixth day of November one thousand nine hundred & three

14 John R. Schryver

Notary Public

Kings Co.

N. Y.

* * *

VI.

Nuo 1903 m. gruodžio mėnesio pradžios „Zvaigždė“ ėjo kaip savaitraštis iš Senadorio, paskiaus (1909) iš Philadelphia, Pa. 1911 m. Vietoje Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrovės ją leido A. Milukas & Co., pusiniškai (partnership): Kun. A. Milukas ir Julė Pranaičiūtė. 1922 „Zvaigždė“ virto mėnesiniu žurnalu, o 1926 bertaininiu.

APIE JEZUITUS ISPANIJOJE IR LIETUVOJE.

Kauno dienraštis „Rytas“ 21 Sausio dienos laidoje patalpino straipsnį „Jezuitų veikla Ispanuose pastaraisiais laikais“. Esą aršiausieji kovotojai prieš katalikus laiko jezuitus savo didžiausiais priešais...

„Ispanų jezuitai, kurie tuoj po parlamento nutarimo turėjo palikti savo tėvynę, išleido labai pamatuotą brošiūrėlę, kuri pirštu prikišamai rodo, jog su jais pasielgta neteisiningai ir neteisėtai. Ši brošiūrėlė, vardu „Los Jesuitas en Espana, sus obras actuales“ yra tikra jų darbų apyskaita. Joj yra devynios galybės faktų, kuriuos skaitydamas žmogus stebies, kaip galėjo valdžia taip žiauriai pasielgti su žmonėmis dirbančiais didžiai naudingą savo kraštui darbą. Kaip jau pati brošiūrėlės antraštė rodo, joje tenušviesti šių dienų jezuitų darbai: surašyta milžiniška eilė ką tik klestėjusių įstaigų, skirtų auklėti ispanų jaunimui.

Brošiūrėlė prasideda sąrašu tų jezuitų įsteigtų, užlaikomų bei vedamų mokyklų, kuriose nemokamai buvo išeinami elementariniai mokslai. Iš tu suminėtos trys svarbios grupės: dienos mokyklos vaikams ir suaugusiems, sekmadienių

mokyklos, kurios ypač skirtos darbininkų ir šiaip tarnaičių švietimui. Visos tos mokyklos turėjo be galo daug mokinių (tik vienoj jų mokėsi mažiau kaip šimtas žmonių). Ypač daug jaunų mergaičių mokėsi sekmadienių mokyklose. 3.000 auklėtinių buvo vienoj Kastilijos provincijoje, Santiage 300, Salamankoj—400; bendras Barcelonos mokyklų auklėtinių skaičius neparašytas pasakyta tik, kad tame mieste jezuitai laikė 15 sekmadienių mokyklų, Granadoj buvo 1.000 ir Saragosoj — 2.000 auklėtinių.

Antroj vietoj suminėtos specialaus pobūdžio vyrų ir moterų mokyklos, skiriamos daugiausia darbininkams amatninkams ir tarnams. Čia buvo mokoma prekybos ir technikos dalykų, — butent: mechanikos, elektrotechnikos, pašybos, meniškųjų amatų, mašinarščio, sąskaitybės, svetimųjų kalbų ir k. Čia irgi turim konkretų pavyzdį, labai charakteringą to specialaus lavinimo lygmeniui. Madrido amatų bei pramonės instituto (Instituto Catolico de Artes e Industrias) mokomasis personalas dėsto taip pat tam pačiam institute įsteigtuose vakariniuose kursuose šiaip žmonėms. Tų kursų klausytojai naudojami vakarais tomis pačiomis laboratorijomis, mašinomis ir tais pačiais įrankiais, kuriais dienos metu naudojami kandidatai inžinieriai. Paskirtos tame institute vietos būna visos nuolat užimtose, nes įmonės stengias kodaugiausia turėti tų žmonių, kurie jose yra mokėsi. Moterų bei mergaičių vakarinėse mokyklose, be

prekybos dalykų, mokoma įvairių šeiminkystės dalykų. Štai koks yra mokomų dalykų sąrašas vienoj tokioj vakarinėj San Sabastiano mokykloj: bendras lavinimas, matematika, prancūzų ir anglų kalba, knygų vedimas, ispanų kalbos gramatika, geografija, stenografija, mašinarštis, paišyba, virimas, siuvimas, kirpimas, mezgimas, skalbimas-prosavimas, net muzika ir dainavimas. Savaime suprantama, kad visose tose įstaigose, ypač kreipiamas dėmesys į religiją ir dorumą. Pradžios ir vidutinėse mokyklose mokinių skaičius bus nemažesnis kaip 100.000.

Antra ispanų jezuitų veikimo dirva — įvairio pa labdarybė, — kaip vargšų valgydinimas, rūbų rūpinimas, ligonių slaugymas, vaikų globojimas. Kaip dažnai į jezuitų kolegijų duris beldžiasi alkani, o išten iš eina sotus! Granadoj ir Onioj yra kolegijų, kur kasdien išdalijama po šimtą ar daugiau maistingų ir sveikų pietų. Egidoje jezuitų laikomos net pigios liaudies virtuvės. Be to, beturčiams dar teikiama didelė piniginė parama. Jei visoje Ispanų žemėj daugelis vargingų šeimų (per šv. Vincento konferencijas ir panašias įstaigas) nuolat nustatytu laiku gauna pašalpas, tai pirmiausia tik jezuitų iniciatyvos dėka. Verta paminėti Madrido vaikų prieglaudą, kuri motinoms, einančioms į darbą, suteikia didelį palengvinimą paimdama į savo globą vaikus. Per dieną ten vaikai stropiausiai prižiūrimi, higieniškai maitinami. Čia ką tik paminėti prieglaudos namai baisiąją gegužės mėnesio 1 d. tik dėlto nevir-

to pelenais, kad motinos su savo kūdikiais ant rankų tą trobėsį saugojo nuo ankstyvo ryto iki vėlybos nakties. Tačiau aukščiausiam laipsny pasireiškia jezuitų labdaringumas, kai jie pasiaukoję slaugo raupsais sergančius žmones. Visoj Ispanijoje žinoma yra tėvo Carlos Ferris 1908 metų pradžioje įsteigta raupsuotųjų kolonija, kur 21 metų bėgyje (1908—1929) buvo priimti ir slaugomi 635 ligoniai (436 vyrai ir 199 moterys). Pagaliau jezuitai buvo suorganizavę išeivių ir kalinių globą. Pastarieji jų pačių buvo lankomi, ramunami ir įvairiškai remiami.

Tolesnius brošiūrėlės puslapiuose suminėti jezuitų darbai socialinės organizacijos bei propagandos srity. Tėvas Vincentas pats pirmasis įsteigė katalikų darbininkų organizacijas, *circulos catolicos*. Tėvas Palau irgi buvo pirmas uoliausias katalikų socialinių idėjų skleidėjas. Vėl Tėvas Navares įsteigė *Confederacion Catolica Agraria*, kuri beveik visos Ispanijos smulkiuosius ūkininkus suburia po viena vėliava ir apsaugo juos nuo įvairaus plauko lupikų išnaudojimo. Be to, tas Tėvas dar įsteigė didelę vartotojų bendrovę. Svarbiausias jezuitų socialinio veikimo centras — Bilbao. Čia buvo lemta gimti visoms katalikiškai socialinėms organizacijoms. Jezuitai įsteigė taip pat daugelį kitų draugijų (namų statymo, apdraudimo) ir taupomųjų kasų. Panašaus pobūdžio draugijų paminėtina originali „žvejų brolija“ (*Confradia de Pescadores*, kuri tik prieš trejus metus įsteigta. Ta brolija, keldama savo narių

ekonominę gerovę, dar tobulina žūklės metodus, steigia žuvų konservų fabrikus. Sio skyrelio gale su ispanų jėzuitų socialinių veikimu paminėtinas dar mažamečių nusikaltėlių auklėjimas ir apleistųjų vaikučių globojimas. Ypač pragarsėję yra toj srity „Kūdikėlio Jėzaus namai“ (C a s a d e N i n o J e s u s) Malagoj. Čia randa jaukią prieglauda tie vaikučiai ir jaunuoliai, kurie yra netekę namų židinio, ir tie, kuriuos reikia atpratinti nuo blogų įpročių, ir ydų. Kai gegužės 12 dieną siaubingos gaisro liepsnos naikino bažnyčias ir vienuolynus, tos prieglaudos auklėtiniai savo namus apgynė dantimis ir nagais. Šiai prieglaudai net ir dabartinė respublikos valdžia pripažįsta tas subvencijas, kurias dar karalius buvo paskyręs.

Iš viso brošiūrėlės mažesnė dalis labai sutrauktai, tačiau ryškiai nušviečia ispanų jėzuitų veikimą, kiek jis liečia plačiasias liaudies mases. Bet daug didesnė jos dalis paskirta jėzuitų moksliniams darbams iškelti į aikštę. Čia vėl surinkta nuostabiai daug faktų, rodančių, jog jėzuitai tikrai dideli įnešė indėlį į mokslo sritį, pakeldami savo tėvynės kultūros lygmenį viso pasaulio akyse. Čia mes pasitenkinsime tik trumpučiais škičiais, iškeldami aikštėn tai, kuo ispanų jėzuitai viso pasaulio akyse užsitarnauja didelę garbę.

Atsiminkime, jog visoje Ispanijoje jėzuitai laikė 21 gimnazija. Tos gimnazijos turėjo daugiau kaip 7.000 mokinių. Pastarųjų 50 metų bėgyje, tos gimnazijos išleido per 60.000 abiturientų.

kurių daugelis buvo visiškai netikinčių tėvų vaikai. Puikų tų aukštesniojo mokslo įstaigų rengimą, jų sutvarkymą, išmokslinimo bei išlavinimo visašališkumą pripažysta visi kritikai. Gimnazijose irgi buvo daug laisvų vietų beturčių vaikams. Kasmet baigdavo jezuitų gimnazijas 200—300 jaunuolių, kurie jose buvo ištisus aštuonerius devynerius metus mokomi ir užlaidomi veltui.

Be aukštesniojo mokslo įstaigų, Ispanuose jezuitai turėjo dar aukštųjų mokyklų, jų minėtinos: Deusto universitetas, Komilos universitetas, kuriame studijuoja būsimieji kunigai ir kuris jau išleido 600 tėvynės apaštalu. Tame pačiame Deuste dar jie laikė aukštąją prekybos mokyklą, kurią vienas belgų valdžios atstovas, keliavęs mokslo reikalais po Europą ir Ameriką, pripažino geriausia esant iš visų tos rūšies jam žinomų mokyklų. Dar reikia paminėti Sariojos biologijos institutą ir chemijos laboratoriją, jau paminėtas Instituto Catolico de Artes e Industrias, Ebro observatoriją skiriamą daugiausia geofizikai, elektro metereologijai ir heliofizikai, ir Kartujos observatoriją (Granadoje), skiriamą astronomijai ir turinčia seismologijos stotį. Abi tos observatorijos mokslo pasaulio labai vertinamos.

Pačiuose paskutiniuose brošiūros skyreliuose trumpai apibudinamas gražiai išsiplėtęs ispanų jezuitų spaudos veikimas, duodama žinių apie atskirų ispanų jezuitų pasirodymą įvairiose mokslo srityse, iškeliami jie į aikštę kaip kultū-

ros nešėjai ne tik Ispanuose, bet ir užjūry, įvertinamas jų vaidmuo įvairiuose tarptautiniuose centruose (Romoj ir kitur), nušviečiamas kultūrinis jų veikimas Indijoj, Kinijoj, Ispanijoj ir Ramiojo vandenyno salose.

Brošiūrėlė: gale pastatytas klausimas „Ar gali Ispanija ramiai išsivadėti tų žmonių, kurie taip atsidėję dirbo, auklėdami jaunimą ir keldami savo krašto kultūrą?“ In šį klausimą kiekvienas, šiek tiek susipažinęs su faktais, turės nedelsdamas atsakyti: „Nieku būdu nei!“

* * *

Jungtinių Amerikos Valstybių vienas rimčiausių ir geriausiai reikalus žinančių savaitraštis, „America“, 13 d. (1932) vasario laidoje straipsnyje „Why did Spain suppress the Jesuits — Kodėl Ispanija panaikino jezuitus“, rašo:

„Jezuitai apleidžia Ispaniją ir pasaulio laikraštija tame įvykyje regi į valias dramatiškumą, kad apie tai rašyti pirmuose savo puslapiuose ir vedamuose editorialuose.....

Jėzuitų Ordono oficialis leidinys skelbia 3.646 ispanus narius. Bet kadangi tame skaitliuje įtraukti ir 1000 jezuitų besidarbuojančių Pietų Amerikos, Kubos, Indijos ir Japonijos misijose, tad Ispanijai bepalieka 2.600 jezuitų, iš kurių 900 tai paprasti jezuitai broliukai (ne kunigai).

Ispanų jezuitų turtą — jų bažnyčias, vienuolynus, mokyklas ir visokias įstaigas — laikraščiai įkainavo 30.000.000 dolerių. Zymi ta suma daug.

kūklese pasirodys, jei ją sulygįsime su mūsų Amerikos mokykloms. Vieno Harvardo universiteto turtas juk pasiekia 108.000.000 dolerių, o Young Men Christian Association (Y. M. C. A.) turtas įkainuotas 230.064.000 dolerių, gi metinės šios organizacijos (Y. M. C. A.) išlaidos siekia 60.609.000 dolerių....

Tad kodėl ispanų valdžia panaikino jezuitus?.... Ką veikė Ispanijos jezuitai? Kas atsitiks jiems iš ten išsikrausčius? Rasi šis trumpas to ordeno veiklumo paminėjimas per paskutinius kelis metus suteiks skaitytojui atsakymą.

Jezuitų Ispanijoje veiklumo pobūdį bene geriausiai nurodys du tos šalies žymiausi universitetai — Madride ir Barcelonoje, kuriuos drąsiai vadinama Ispanijos Bostono Tech ir John Hopkins*). Madrido minia 11 d. gegužio sudegino Katalikų Dailės ir Mokslų Instituta, kurio visi profesoriai ir rezidentai studentai priversti buvo ieškoti prieglaudos Belgijoje. Tas Institutas, įkurtas jezuito kunigo Hernandez del Pugar, vadinto Ispanijos Edisonu, pagarsėjo visame pasaulyje kaip geriausiai įtaisyta inžinierių aukštoji mokykla ir ją baigusieji mokiniai buvo pageidaujami šalyje ir svetur specialistai. Vakarais to Instituto kambariuose ir laboratorijoje Madrido 600 grautitos (be jokio įmokėjimo) vaikinių ir merginų, darbininkų vaikų, buvo už dyką, be jokio įmokėjimo mokinami ir lavinami įvairiuose industrijos ir komercijos kursuose

---

*) Boston Technical ir Baltimore John Hopkins tai žymiausios Jung. A. Valstybių savo rūšies augičiausios mokyklos.

Irgi labai gerai žinomos yra Europoje Barcelonos Mokyklos. Kemijos Institutas igyjes yra aukštą vardą tarp pasaulio mokslinčių. Jo ikūrėjas kunigas Eduardo Vitoria yra vyriausių Europos mokslinčių pirmoje eilėje. Išmokslintas pasaulis gerai žino jo raštus kemijos srityje. Jis yra Barcelonos Dailės ir Mokslo Akademijos pirmininku ir Romos Nuovi Licei Akademijos nariu. Cia jau netoli to Kemijos Instituto Psichologijos Mokykla ir Biologijos Laboratorija — tai aukštos mokslo įstaigos, pagarsėjusios visoje Europoje. Biologijos Laboratorijos vedėjas kunigas Jokūbas Pujiula, žymus mokslininkas yra virš to Barcelonos Medicinos ir Chemijos Akademijos pirmininku. Garsi yra visoje Ispanijoje Komercijos Kolegija Deusto miestelyje, netoli Bilbao. Belgų valdzios inspektoriai, aplankę tos rušies mokslo įstaigas Europoje ir Amerikoje pripažino šita Deusto jezuitų Kolegija geriausiai vedama. Ton kolegijon suplaukia mokiniai ir mokinės iš visos Ispanijos ir jos profesoriai jezuitai rašytojai darė didžiausios įtakos šalies industrijai ir socialiniams mokslams....

Už dviejų šimtų mylių į pietrytus nuo Saragosos, kunigo Navas jezuito ikurta Gamtos Mokslių Akademia. Tas jezuitas mokslinčius garsus visame išmokslintame pasaulyje dėlei daugybės savo svarbių raštų.

Be virš minėtų tų keturių mokslo įstaigų ispanų jezuitai užlaikė septynioliką kolegijų, kuriose mokinosi 7 000 studentų. Per paskutinius penkias dešimtis metų, tąsias kolegijas baigusie

60.000 moksleivių buvo žymiausiai ispanų katalikų vadais. Prie viršminėto skaitliaus reikia pridėti tūkstančius darbininkų, kurie veltui mokinosi amatų ir prekybos jėzuitų mokyklose, taipgi 76.000 vaikučių, besimokinančių jėzuitų pradžios mokyklose.

Nedaugelis žino apie du žymiausių jėzuitų astronomijos centrus: Ebro observatoriją, Tėvo Rodos įkurta Tortosoje ir Granados observatoriją. Pirmoji labai pagarsėjo savo geofizikos ir heliofizikos tyrimais, o Granados observatorijos išradimai meteorologijos ir seismologijos srityse garsūs visame pasaulyje. Abiejų tų įstaigų labai brangius instrumentus pasisavino šalies valdžia, bet ar įstengs taip pasekmingai jais naudotis?

Perėjo į valstybės rankas ir kita žymi jėzuitų įstaiga, prie Alicante. Labai retai kas nežino, kad jėzuitai šiandien aprūpina arti 9000 raupsais apsirusių įvairiose pasaulio naujokynėse. Visos tos (jų 130) įstaigos turėjo savo akis atkreipusias į Ispaniją kaip į savo pavyzdį. Antilles Leprosarium (netoli Alicante) buvo per 23 metus savo gyvavimo prieglauda 635 vyrams ir moterims. Tėvas Charles Ferris Vila, jos įsteigėjas paaukojo visą savo amžių aprūpinimui Ispanijos raupsuotų žmonių ir kone pats vienas surinko pinigų apie (5,000,000 pesetų) reikalingų palaikymui tų nelaimingų. Leprosarium buvo peržiūrėtos valstybės žymiausių gydytojų ir jie visi pripažino šią įstaigą kaip žymiausią raupsuotiesiems žmonėms ligoninę visame pasaulyje.

Ispanijos konstitucija garantuoja visiems savo piliečiams teises laisvos kalbos ir laisvos spaudos.. Sis dalykas, žinoma, vargiai jezuitams tike. Jie, ištikrujų, gali pasilaikyti teisę spausdinti ir kalbėti ką tik nori, bet iš šios teisės yra labai maža praktiškos naudos, ypatingai dabar, kada valdžia atėmė jų spaustuves ir redakcijų biūrus. „Razon y Fe“, tas jų žymus mėnesinis žurnalas, žuvo. Redaguojamas jezuitų kunigų jis smarkiai kovojo per pereitą keletą metų už krikščioniškąją mintį: valdyme, filosofijoje, sociologijoje, literatūroje, dailėje ir gamtos moksluose ir turėjo žymios įtakos mokytiems Ispanijos luomams. Sustabdymas šio laikraščio bus vienas skaudžiausių smūgių, suteiktų Ispanijos pažnyčiai.

Turės žūti „Iberica“, kuri gali būti pavadinta Ispanijos Scientific American ir Scieeve. Sis periodinis laikraštis aukštai stovėjo greta geriausių Europos mokslisų žurnalų ir buvo ypatingai populerus tarpe ispanų. Panaikinimas jezuitų ordeno taipgi sustabdys darbą laikraščio „Accion Popular“ Barcelonoje, Sis biūras, su savo veiklia socialinio pagerinimo programa vidutiniam luomui ir darbininkams, išleido daugiau negu 7,000,000 socialinių brošiūrų. Dar daugiau pražūtingas yra pasmaugimas „Apostolado de la Prensa“, centro spausdinimo, kurio redaktorai jezuitai rašė ir spausdino apie 50 religijinių knygų ir brošiūrų. Dar neseniai jie gėrėjosi išdalinę žmonėms 18,500,000 tomų. Anti-jezuitiniai įstatymai sustabdė taipjau

ir Fomento Social, neseniai suorganizuota Madride. Ši grupė jau daug nuveikė per savo literatūrą, paakstindama liaudį mokintis socialinių klausimų ir tikėjosi gyvai ir vieningai suorganizuoti katalikiškąją akciją visoje šalyje. Galutinai ir „Lectura Dominical“, Ispanijos artimiausias panašumas į Amerikos „Sunday Visitor“ (su keliais šimtais tūkstančių skaitytojų) tapo likviduotas.

Jezuitų pasisekimai socialiniame darbe taip jau nemaži. Jų žymiausias darbas tai suorganizavimas paprastų žmonių luomo. Ispanija yra daugiausia žemdirbių šalis; mažieji ūkininkai nevien viršija kitus savo skaičiumi, bet ir jų padėtis yra sunkesnė už kitų tos tautos duonpelių.

Katalikų Ūkininkų Federacija, sutvarkyta šulyg belgų Boerenbond, seniai jau veikia; jos vyriausia rūpestis: 1) lygiai padalinti žemę visiems žmonėm: 2) įsteigti ūkininkų kredito unijas ir, 3) mokinti ūkininkus moderniško žemdirbystės metodo, kad kądaugiausia gautų naudos iš savo mažo žemės gabalo. — Šalia tos federacijos buvo organizacija—Vartotojų Bendrovė, — įkurta ūkininko būviui palengvinti. Jezuitų uolumu ši bendrovė turėjo įsteigusi savo centrus daugely vietu, kaimuose ir priemiesčiuose.

Ordenas daug darbavosi miestuose — pramonės centruose. Jezuitai buvo žymiausi organizatoriai socialinio veikimo, kad pagelbėjus darbininkų luomui. Ašių jų pramatymui, planavimui ir pastangoms buvo įsteigta, darbininkų nauda

nuo Barcelonos iki Cadizo, daug namų statybos bendrovių, taupymo bankų ir susiŕelpimo apsaugų. Ispanijos darbininkų luomas, teisingai pasakius, buvo veik visai po kontrole socialistų unijų ir anarkistų „Sindicato Unico“, bet pirmųjų unijų isteigimo garbė Ispanijoje priguli jezuitams. Jų Circulors Catolicos, visur dar stipriai gyvuoja. Ispanijos jezuitai neskelbė savo darbo statistikos. Jie rūpinosi vien išrišimu painiausių klausimų, suteikimu naudingiausios miestų darbininkams pagelbos. Jie nenorėjo suprasti naudos nuopelnų išgarsinimo. Todėl sunku gauti skaitlines, nurodančias vietinių labdarybės organizacijų darbą.

Negalima užtylėti apie Galdacano'je jezuitų centrą — darbininkų sueigos namus, veiklią Paskolos Bendrovę, Vartotojų Koperatyvą ir Namų Statybos Institutą, taip pat Valladolid'o „Casa Social Catolica, nevien kultūrinį ir religinį bet ir vargdienių pagelbos centrą, o kartu kredito įstaigą. Prie centro yra dar ir motinų pagelbos Bendrovė, Vartotojų koperatyvai, Ukininkų pagelbos grupė ir studentų sušelpimo draugija. Burgo „Centro Catolico Obrero“ su bendrabučiu kartu yra ir Ligonių pagelbos draugija, vargdienių sušelpimo Ratelis, Namų statybos bendrovė ir t.t. San Sebastiane jezuitų suorganizuotas Socialinis Institutas ir Bilbao „Patronato Obrero“, skaitomi pasekmingiausi socialio veikimo centrai visoje Ispanijoje. San Rafael bendrovė visuose pamariniuose šalies miestuose globojo imigrantus; Seville's Patronato de San Fer-

nando, rūpinasi kaliniais. Malagos Vaikelio Jezaus pataisos namus ir dabartinę Respublikos valdžia šelpia. Garši ir Malagos „Confrada de los Pescadores” brolija — jezuitai suteikdavo nariams tikybinės pamokas ir kartu mokino, kaip pasekmingiausiai žvejoti jūrių gelmėse irgi kaip pagaminti žuvų konservų, taip pat kaip pasekmingiausiai parduoti prekes.

Pereitą gegužės mėnesį, kada Madrido sukilėliai padegė Katalikų Institutą, gaisras sudegino 12 tomų rankraštį, kurio atspaudinimo seniai ir nekantriai laukė žymiausi istorikai. Tai buvo kunigo Vilado's monumentalis veikalas „Ispanijos Bažnytinė Istorija”...

Kodel Ispanija panaikino jezuitų ordeną?

Atsakymas toks: — Jezuitai stoja už idėją — kuri yra jų ordeno dvasia ir tikslas. Tą idėją jie skelbė nenuilstama iš sakyklų, mokyklose, spaudoje, socialinėse organizacijose. Ši idėja susiduria su dabartine anti-krikščioniška valdžia. Jezuitai jos priešai. Ispanijoje kiekvienas radikalas mato, kad socialistų valdžia pirma, nei sugriautų katalikų bažnyčią, turi užsmaugti jezuitų ordeną”.

* * *

Ispanų valdžios oficialis dekretas.

Dvidešimtis šeštas Ispanų Respublikos Konstitucijos paragrafas panaikina tuos tikiybinius ordenus, kurie greta trijų kanoniškų įžadų reikalauja dar prižadų paklusnumo autoritetui,

skirtingam nuo valstybės autoriteto, ir nusprendžia nusavinti tų ordenu turta labdarybės ir apšvietos labui. Valdžios pareiga yra igyvendinti įstatimdavėjų nutarimus, kuriuos jie padarė eidami tautos suveriniteto priedermes ir atsižvelgiant, kad šis konstitucijinis įsakymas konkrečiai paliečia Jezaus Draugiją, kuri skiriasi nuo kitu tikybinių ordenu specialiu paklusnumu Apaštališkam Sostui, kaip parodo daugybė dokumentų ir ypatingai Popiežiaus Pauliaus III Bule, kuri buvo pamatu kanoniško to ordeno įsteigimo, aš įsakau sekamai —

I — Jezaus Draugija šiuomi yra panaikinama Ispanijos teritorijoje. Valstybė nepripažįsta jokios juridinės personos toje tikybinėje įstaigoje, jos kanoniškose provincijose, namuose, rezidencijose, kolegijose, kokių nebūk organizacijų, tiesioginiai ir netiesioginiai priklausančių nuo tos draugijos.

II — Jezaus Draugijos vienuoliai ir naujokai į 10 dienų po apskelbimo šio dekreto, liausis gyvenę vienatoje tautos teritorijoje. Pabaigoje šio termino civiliai gubernatoriai praneš valdžiai apie įvykdinimą šio įsakymo. Panaikintos Jezaus Draugijos nariai negali gyventi tuose pačiuose namuose atvirai ar pasislėpę, neigi valia jiems sueiti arba bendrauti, palaikant tuo būdu panaikintosios draugijos personalitetą.

III — Tuojaus po pagarsinimo šio dekreto nei vienatos paminėtos šitame I-mame artikule nei kuris iš jų narių, patys ar per tarpininkystę kitų

asmenų, negali — daryti jokio veikimo, atiduodančio draugijos savastį kitiems.

IV—In 5 dienas gubernatoriai suteiks Ministro Rodos Pirmininkui trijose kopijose inventorių, padarytą visuose namuose, kur tik iki 15-tai dienai Balandžio 1931 metų, gyveno Jezuitų Draugijos vienuoliai arba naujokai, su paminėjimu provincijolų ir vietos superiorų vardu.

V — Draugijos savastis palieka valstybės savastis ir bus sunaudota labdarybės ir apšvietimo reikalams.

VI — Savasties įstaigų rekordų viršaičiai į 10 dienų praneš teisių ministeriui su visom smulkmenom apie inventorių Jezaus Draugijos savasties, kartu su pažymėjimu hipotekos ir kitų obligacijų ant jos turto. In ta patį laiką Kredito Instaugos, Bankai, Pajų Bendrovės ir kitokios valdžios įstaigos taip pat pavieniai asmenys įteiks Finansu Ministeriui inventorių turtu, pinigų, viešų dokumentų, vekselių ir kitokių to ordeno savasties dokumentų.

VII — Siam įsakymui vykdyti įsteigiama „Patronato“, kuris susidės iš atstovų: Ministro Rodos Pirmininko, taipgi ministerių: Valstybės, Teisių, Finansu, Gobernacion ir Viešosios Apšvietos, taipgi atstovų Viešosios apšvietos rodos ir Viešojo Labo Viršaičio ir išmokslinto Viešio Valstybės Rodos oficialo. Kiekvienas iš tu Organizmų į 5 dienas paskirs savo atstova. In kitas 5 dienas „Patronato“ bus įkurtas Oficialio Rodos Pirmininko Atstovo pranešimu. Delegates atstovaujas Rodos Pirminiką bus „Patronato“.

Pirmininku, o išmokslintasis Valstybės Rodos Oficialas bus sekretorium.

VIII — Patronato pareigos šios.

a — Parūpinti visų draugijos judinamų ir nejudinamų turtų inventorių po p. siega pas notarą.

b — Nustatyti legalių stovi tų turtų, kurie nėra parodyti kaip Jezaus Draugijos priklausanti, bet yra globojami kitų asmenų ir rūpintis tų turtų paėmimu.

c — Visą turta taip nutautinta apimti ir valdyti.

d — Pranešti valdžiai, ką galutinai daryti su vieais tais turtais. Visi administracijos organai padės Patronatui visame kame, idant galėtų išpildyti savo pasiryžimą.

IX — Draugijos Bažnyčios, koplyčios ir pamaldumo daiktai, išskiriant kiekvienus namus arba jų dalį, nenaudojamus Dievo garbinimui, padarius pilną inventorių, bus pavesta vietos vyskupijoms su sąlyga, kad nė vienas asmuo prigulėjęs prie panaikintos Draugijos nebūtų panaudojamas bažnytinėse apeigose.

X — Provincijolai ir vietos superiorai taipgi jų pareigas eina bus atsakomingi:

a — Už pasekmingą užbaigimą komunalio gyvenimo namuose jų globai pateiktuose.

b — Už peržengimą vale kokių įstatymų numatytų artikule trečiame.

c — Už sulaukymą informacijų darant tyrinėjimus įsakytus artikule IV ir VII.

d — Už kiekvianą pasipriešinimą draugijos namuose atsakomingsiems valdžios atstovam vykdinant šitą įsakymą.

Baskų Atstovų Balsas.

Męs, kilnios baskų tautos atstovai vardan mūsų visuomenės pareiškiamo savo didžiausią pasigailėjimą dėlei neteisėtų ir nežmoniškų priemonių, kokių nusitvėrė Ispanų Respublikos valdžia išvaikydama Jėzaus Draugijos narius. — Kaip katalikai šiuomi pareiškiamo tuomi dedesni savo pasigailėjimą dėlei nelaimių mūsų ištikimu, nes esame nariais tos tautos, kurioje gimė didis Ignacas Loyola.

Mūsų žmonės niekad nepamirš, ką jie kalti Ignaco Ordeni. Užtikriname Garbingąjį Tėvą, juog Jūsų Draugijos nariais ypatingai rūpinsi-mės ir palaikysime savo tarpe kaip brangiausių mūsų tautos darbuotojų atstovus. Turime viltį, nes protas ir teisybė mūsų pusėje, juog Dievo Apveizda globos mūsų tautą ir greitu laiku sulauksime teisybės sugražinimo. Priimkit mūsų pasveikinimus ir pasigailėjimus ir pasiguoskite mūsų tautos prisirišimu, kuri nors dabar tyliai kenčia, vienok tvirtai tiki, kad jos didieji globėjai Ignacas Loyola ir Pranciškus Ksaveras savo maldomis pasieks Augščiausiojo tautų likimo Nusprendėjo sosta”.

Tą gromatą į Jezuitų Ordeno jenerolą pasirašė Navarre, Biscaqlia, Guipuzcoa ir Alava — baskų provincijų atstovai. 22 d. vasario 1932 m. Madride. Panašią užuojautos rezoliuciją paskelbė (Kovo mėnesyje) ir Vengrijos Parlamento atstovai (ir nekatalikai), išskyrus vien socialistus atstovus.

Apie Ispanus kalbėję prisiminsime čia apie jėzuitų darbuotę Lietuvoje, pakartodami A. Jakšto žodžius, ką rašė 1924 m. „Ryto“ N. 106 straipsnyje „Dar vienas Dievo namas Kaune ir jo istorija“ kuris paskiau buvo pakartotas jo knygoje — „Ka yra pasakęs A. Jakštas“:

„1924 m. gegužės 11 d. sekmadienį, Rotušės aikštėje atidaroma naujai ištaisytoji tėvų jėzuitų bažnyčia. Bus tai nepaprasta iškilmė, kaip yra nepaprasta ir tos bažnyčios istorija. Pastatyta ji Lietuvos jėzuitų XVIII šimtmetyje šv. Stanislovo Kostkos vardu, bet laiko bėgyje buvo užimta rusų. Rusams 1914 m. iš Lietuvos pasitraukus ir išikūrus mūsų valstybei, ši bažnyčia Lietuvos valdžios buvo perduota Žemaičių vyskupo žinion. Šis gi 1924 m. vasario 11 d. yra perleides ją draug su priklausančiais jai namais, trobėsiais ir kiemu teisėtai savininkei — Jėzaus Draugijai—jcs teisėtu atstovų. —T. B. A n d r i u š k o s ir T. J. K i p p o asmenyse.

Pažymėtina čia nuostabus sutapimas: 150 metų ši bažnyčia išbuvo svetimose rankose ir lygiai 150 metų praslinkus yra sugrižę Lietuvon pirmieji Jėzaus Draugijos atstovai (rugpiūčio mėnesy 1773 m. — rugp. mėn. 1923 m.).

Užėmę Lietuvą, rusai iš pradžios palieka tą bažnyčią gimnazine, palieka taipot ir gimnaziją prie jos. Joj kuri laiką yra mokytojaves — garsusis Adomas Mickevičius. 1824 metais gimnazija uždaroma, bažnyčia paverčiama parapine

cerkve. Praelinkus 20 metų ji padaroma „vasaros soboru“ (žiemos soborui paskiriama dabartinė Vytauto bažnyčia). Panaikintos gimnazijos rūmuose apsigyveno pravoslavų dvasiškija draug su savo archiriejū.

Ir vėl tenka čia pažymėti antras nuostabus sutapimas: 1824 metais ši bažnyčia paverčiama cerkve, o 1924 m. ji atidaroma katalikų pamaldoms. O jei pavyks dar prie tos bažnyčios atidaryti lietuviška gimnazija šiais 1924 metais*), tai iš tikrųjų bus galima švesti susyk net trejopas jubiliejus. Tikrai nuostabūs Dievo apveizdos keliai.

Kauniškė jezuitų kolegija ir bažnyčia priklausė Jėzaus Draugijos senovinei Lietuvos provincijai. Nuo 1756 m. ši provincija buvo savarankiška. Jai priklausė Rytprūsiai, dalelė Vakarinių Prūsų, didelė dalis dabartinės Latvijos, dalelė Estijos ir galop dabartinė Lietuva su Vilniū, Gardinū ir kitomis nūn lenkų okupuotomis sritimis. Provincijos sienos ėjo nuo Elbingo per Graudencą — Gardiną — Slonimą — Minską — Dinaburką iki dabartinių Estijos sienų ir toliau iki Rygos įlankos. Provinciolo būklė buvo Vilniui kaip Lietuvos sostinėje. Jezuitų kolegijos klesėjo Braunsberge, Dorpate, Dinaburge, Gardine, Ilukštoj, Kaune, Kražiuose, Naugarduke, Pašiaušėj, Rygoj, Roessele, Vendene, Vilniuj, Zodišky. Jezuitų seminarijų turėta: Braunsberge, Kražiuose, Dorpate, Vilniuj ir Varniuose. Beto, veikė

---

*) Tai irgi yra pavykę.

89 jezuitų misijos įvairiose vietose, pav., Karaliaučiuje, Rygoje, Lydoje, Telšiuose ir net pačiam Peterburge.

Kad Lietuva yra išlikusi katalikiška, už tai daugiausia tenka sakyti ačiū jezuitams. Nes XVI amžiuje beveik visa Lietuvos ponija buvo perėjusi protestantizman, o liaudis būdama nepašviesta, liuko į savo senovinius dievaičius. Be jezuitų pagalbos net ir pats Merkelis Giedraitis vargiai būtų galėjęs pasiekti žymesnių savo apaštalavimo vaisių.

Nėsant čia vietos plačiau pakalbėti apie jezuitų nuopelnus katalikiškajai Lietuvai, mes pateiksime vėlyk keletą žinių apie pačią kaunišką jų kolegiją. Insteigti ji jau buvo prašyta Provincijos kongregacijoje 1629 metais. Bet prašymas liko be pasekos. Apie tą patį laiką jezuitų ordenas pastoja trys žymūs Lietuvos bajorai Kojalavičiai (Albertas, Kazimieras ir Petras). Instodami jie užrašo ordenui savo puikius rūmus Kaune draug su visu savo turtu. Po kelių metų tie trys Kojalavičiai draug su T. Adomu Sabaliausku, taipgi kauniečiu ir T. Jurgiu Gruenenbergu ordeno vyriausybės siunčiami Kaunan jezuitų misijai ten įkurti. Ilgainiui visi trys Kojalavičiai virsta ordeno pažibomis: Albertas, kaip Lietuvos istorikas, Kazimieras kaip pamokslininkas, Petras kaip pagarsėjęs savo pasišventimu (jis mirė apkrėstiems ligoniams betarnaudamas). Visa tai žinome iš Lietuvos jezuitų istorijos Rostovskio, parašiusio garsų veikalą „Lithuanicarum Soc. Jesu historiarum libri decem“.

Tame pat veikale randame ir šią įdomią žinią apie XVII amž Kauną „Po Vilniaus Kaunas yra tauriausias Lietuvos miestas; jis yra senas, buvęs seniau tvirtove (permunita)... Oras čia sveikas, vieta kuogražiausia ir prekybai patogi. Savo aikštėmis, jie yra visų gražiausias iš Lietuvos miestų. Seniau apgyventas ponų ir atitarnavusių kareivių, buvo apdovanotas ypatingoms laisvėmis. Dėl prekybos su Prūsais ir dėl priplūdimu ateivių jo gyventojai buvo įvairių tikybu. Siandieną daug čia klaidatikių, labiausiai liuteronų sektos. Dėliai to ir numatyta, būsią naudinga Jezaus Draugijai šiam mieste darbuotis pradėjus”.

Pirmais (1624) metais jėzuitai darbavos Kaune prie šv. Mykolojaus bažnyčios (dabartinės Benediktinių) ir prie dvaro bažnyčios (Hofkirche — dabartinė bazilika), vėliau pasistatė sau atskirą medinę koplyčią šv. Stanislovo Kostkos vardu; 1648 metais prie jos atidaryta žemesnės gimnazijos klasės, 1650—1653 m. ir aukštesnės. 1653 m. namas įgavo kolegijos vardą ir prie jo įkurta seneliams prieglauda, kurioj buvo karštinami ir patys pasenę kolegijos tėvai. Bet gražiai pradėtasai darbas buvo žiauriai karo nutrauktas. Maskoliai su kazokais 1665 m. užima Kauną, žvmiā dalį miesto sudegina; gaisre žūva ir jezuitų kolegija. Nuo tų užgrobikų gauna nukentėti ir patys tėvai: jų prieš 10 m. Kaune mirusio garsaus asketo Lenčickio grabą su kūnu maskoliai sudegina ir pelenus įmeta Nemunan.

Audrai praūzus, imasi iš naujo dirbti. 1660 m. statoma nauja medinė koplyčia ir atidaroma žemesnės klasės, o laikotarpv 1666—1725 m. ir aukštesnės. Nuo 1702 atstatytoji rezidencija atgauna kolegijos vardą. Vėliau 1699—1760 m. kolegija iš Lietuvos ponijos ir pačių Didžiųjų Kunigaikščių gauna gausių dovanų dvarais ir žemėmis. 1750—1759 statoma dabartinė daili renesanso stilium mūro bažnyčia. Joje buvo sakoma pamokslai lenkiškai, lietuviškai, o kartais ir vokiškai. Lankydavos jezuitai ir Kauno apylinkėse darydami misijas. Gyvenamieji mūro namai taip pat buvo pastatyti tuo pačiu laiku, atskyrus vad. „Perkūno“ namą, stovintį atskirai, kurie yra daug senesnis. Rusų archiriejus buvo įsteigęs čia cerkvinę mokyklą.

Prieš vokiečiams paimant Kauną vasarą 1915 m., rusų dvasiškija išbėgo. Nuo vokiečių šūvių bažnyčia nemaža nukentėjo. Rusams namus apleidžiant, ūmai kilo gaisras rytų sparne, kur buvo sukrautas knygynas ir archyvas. Bet be koridoriaus sunkių skliautų ir sienų iš oro pusės, namas išliko sveikas; sudegė tik dešinysis bokštas. Griūdamas jis visai suardė bažnyčios stogą ir dalimi apardė gretimosios navos lubas. Vokiečiai buvo įrengę gyvenamuose namuose suimtųjų būklę, bažnyčią gi paliko visai netaisyta, lietaus kiaurai perlyjama, žiemą sniego gausiai prisningama. Taigi bokštai ir lubos teko iš naujo taisyti. Bekasant žemę po supuvusių grindų, atrasta menkai užmūrytas įėjimas į rūsi, kuriame pastebėta 5 lavonų kaulai, netvarkingai sudėti, o to

liau 32 greta kits kito gulinčių lavonų. Spėjama, tai buvę palaidotų jezuitų kūnai iš I-mos ir II-ros koplyčios laikų.

Daug darbo teko padėti beardant ikonostasą. Bešalinant žemę iš po jo rasta dailių šalinių alto-rių kolonų skeveldrės ir akmuo įbrėžtu jame šiuo parašu:

Post. Hostil, bina devaone
Moscham Haec
Eccla tecto anis multis
cares intg.
tota deformi et lacera
tincta
et dealbata svoq, pristino est,
Restuta decori impesis perillis ac
mag. D. D. Michaelis Hiermi
Iwanowski
Praef. Castr. insc. trib.
coh. S. R. M.
Anno Salutis
M. DC. LXIX die XXX sept.
Postridie coront serenmi
Michaelis
Koribut Wisniowiecii
Regis Poloniae
Quem Deus etc.
Dedcao huius ecclae
Dominica Tertia p. Pascha.

Iš to parašo sužinome, kad ši bažnyčia per du kart buvo maskolių sunaikinta, 1669 metais rugsėjo 3 d. Karininko Mykolo Jeronimo Ivanausko lėšomis iš naujo išstatyta ir išpuošta ir, galop, kad jos pašventimas įvyko trečią sekmadienį po Velykų. Dėliai to ji trečiąjį sekmadienį po Velykų, t. y. gegužės 11 d. ir atidaroma iš naujo.

Mums, Kauno katalikams, šis atidarymas yra pagaminęs tikro ir kilnaus džiaugsmo. Tėvų jezuitų atlikta milžiniškas darbas. Bažnyčia viduj dailiai išpuošta ir, kiek buvo galima, atvesta į pirmykštį stovį. Tų pat metų rudenį ji atnaujinta ir iš oro pusės. Ir dabar savo dailumu gali konkuruoti su dailiaja mūsų Rotuše.

Baigdami laikome savo pareiga pareikšti ir dvasiškų palinkėjimų, būtent, kad šis atnaujintas Dievo namas padėtų draug ir Kauno katalikams doroj pakilti, tyros Evangelijos dvasios daugiau įgauti ir tuo būdu Kristaus karalystę Lietuvoj praplėsti. Siandieną tai yra u n u m n e c e s s a r i u m — būtinas dalykas, nes velnio karalystės kūrėjų skaičius diena nuo dienos pas mus vis didyn eina...

P. S. Šalia bažnyčios Jezuitai puikiai yra atnaujinę ir padidinę taip pat ir savo rezidenciją. 1925 m. jie ant dešiniojo kauniškių namų sparno pristatė 3 ir 4 aukštą, o šiais 1930 m. tiek pat aukštų pristatys ir ant kairiojo. Tuo būdu, Jezuitų rezidencija ir gimnazijos namai igaus tikrai majestotiškąją išvaizdą.

Pagaliau negalima nepažymėti dar vieno svarbaus fakto: 1930 m. kovo 25 d. Kaune buvo pa-

skelbta jezuitų jenerolo š. m. kovo 19 d. pasirašytas įsakymas, atgaivinti senovinę jezuitų Lietuvos provinciją, kurios priklausys jezuitų esamos ir būsimos organizacijos Latvijoje ir Estijoje, kaip kad XVII ir XVIII a. yra buvę”.

* * *

Tėvai jezuitai per 7 metus tiek spėjo pasistumti pirmyn, kad jau turi vieną iš didžiausių gimnazijų Kaune, kur mokosi apie 475 berniukų. Jau įvyko dvi gimnazijos laidos: viena 1930, o antra 1931. Pirmoj laidoj baigė gimnazijos kursą taip pat Lietuvos prezidento sūnus Julius. Šiuo metu ir mokosi daugiausiai žymesnių Lietuvos valdininkų sūnų. Tuo būdu tėvai jėzuitai stovi labai svarbioje Tėvynės ir Bažnyčios sargyboje, kad ateinančios valdančių žmonių eilės gal nedrįs paneigti tikėjimo ir krikščioniško auklėjimo principų. Kauno jezuitų namai tiek pasidarė maži, kad netalpina visų norinčių įstoti, dėl to tėvai jezuitai užtraukė didelę paskolą taisyti seniems ir statyti naujiems namams.

1930 metais kovo mėnesio 19 dieną jezuitų generolas paskelbė Lietuvos savarankę jėzuitų provinciją prijungdamas taip pat Latviją ir Estiją ir su esamais ir būsimais tenykščiais namais.

Dabartiniu momentu prie Lietuvos jėzuitų priklauso viso 87 nariai, kunigų 16, kandidatų ir kunigus 37, brolių 34.

Dar neseniai atitaisytas noviciatas netoli Siluvos kur yra viso 39 žmonės. Tik novicia-

tui labai sunku išsiversti, nes pataikė atsida-
ryti neturtingoj apielinkėj. Taip pat atyda-
ryta ir nauja misija Siaulinose, kuri žada prasi-
plėsti tiek daug, kad ir Kauno kolegijai nepasi-
duoti.. Kaune gyvena jezuitų provincijolas Tė-
vas Kippas, kurį labai gerbia ir myli Lietuvos
inteligentija, kaipo labai malonų simpatišką ir
gilaus išsilavinimo žmogų. Visoj Lietuvoj jezuitai
kasmet duoda gimnazijose ir aukštose mokyklose
rekolekcijas, taip pat beveik visų diecezijų ku-
nigū rekolekcijos irgi jiems pavesta. Tėvai jezui-
tai su laikraščiais „Zvaigždė“ ir „Misijos“, veda
Maldos Apaštalybę Lietuvoje.

Tėvas J. Bružikas, Lietuvos jezuitų provinci-
jos narys, atlaikęs per penkis metus Lietuvos
katalikų parapijose 116 misijų, jau 6-as mėnuo
Amerikos lietuviams davė 22 misijas. Prie Bosto-
no provincijos yra lietuviai Tėvai Mėšlis ir Aukš-
takalnis Amerikoje išbuvę apie 3—4 metų Kaune.

KALBA APIE „ZVAIGŽDES“ LEIDINIUS LIETUVOS ŽURNALISTAI SAVO SPAUDOJE.

I.

Kauno dienraščio „Ryto“ N. 15 (2062) prelatas
A. Dambrauskas rašė:

„PIRMIEJI AMERIKOS LIETUVIŲ PROFESI-
JONALAI IR KRONIKA. (Iš kun. A. Miluko
paskaitų). Tomas I. Pranaičių Julės
leidinys, „Zvaigždės“ spauda, Philadelphia, Pa.
1929 m. 250—12 in—8.

Amerikos Lietuvių gyvenimas mums maža
težinomas. Jis apsuptas tam tikru slaptinimo
šydu. Mes tiek težinom, kad jis labai skirias nuo
mūsiškio Lietuvoj. Bet koks jis yra iš tikrųjų,
apie tai mes artimesnio supratimo neturim. To-
dėl privalome būti ypatingai dėkingi tiems rašy-
tojams, kurie Amerikos lietuvių gyvenimą parodo
tikroje šviesoje.

Vienas tokių rašytojų yra kun. A. Milukas.
Jis daug metų yra išgyvenęs Amerikoje, klebona-
vęs ne vienoj Amerikos lietuviškoj parapijoj, da-
lyvavęs įvairiose Amerikos Lietuvių organizaci-
jose. Todėl jam yra gerai žinomas netiktai Ame-
rikos lietuvių gyvenimas, bet ir jų įsikūrimo is-
torija. Turėdamas surinkęs tai istorijai daugybe
žinių, kun. Milukas yra nekartą jomis naudojėsis
savo paskaitose apie mūsų išėviją. Dabar tos

paskaitos išeina atskiriomis knygomis. Leidžiamas žinemoji mūsų rašytoja, Amerikos „Zvaigždės“ bendradarbė, plė Julė Pranaičiūtė. Aukščiau minėtoji knyga — sudaro kun. A. Miluko paskaitų I-ji tomą. Jame daugiausia kalbama apie Amerikos „profesjonalus“. Profesjonalais autorius vadina žmones, turinčius tą ar kitą profesiją, amatą, ar užsiėmimą. Dėlei to skaitytojas ras čia įdomių žinių ne tik apie pirmuosius Amerikon atvykusius kunigus, redaktorius, spaustuvininkus, rašytojus, daktarus, bet ir apie pirmuosius siuvėjus, kurpius, barzdaskučius, krautuvninkus, bankininkus ir kitokius biznierių.

Labai įdomios ir istorijos pirmųjų Amerikoje lietuvių bažnyčių. Jos buvo įkurtos bendrai lietuvių ir lenkų lėšomis, bet lietuviams neilgai teteško jomis naudotis, nes lenkai jas sau pasisavinę ir lietuviai vėliau gavo statydintis savas atskiras lietuviškas bažnyčias. Taip buvo Shenandory, Samokine ir kitur.

Salia lietuviškų parapijų steigimo, autorius aprašo ir pirmųjų Amerikoje lietuviškų draugijų įsikūrimą. Čia puola akin faktas, kad daugiausia tų lietuviškų draugijų — turi vardą Sv. Kazimiero Draugijų (pav. Brooklyne, Bostone, Chicagoje, Waterbury, New Yorke, Pittsburgė, Plymouthe ir k.). Tai parodo Sv. Kazimiero populėrumą amerikiečių lietuvių tarpe.

Vėliau tos draugijos susijungė į vieną „Visu Liet. Kat. Dr-ju Susivienijimą Amerikoje“.

Autorius savo veikale elgias kaip tikras istorikas. Jis netiktai faktus paduoda, bet ir kitų paduotus patikrina ir klaidingus atitaiso. Todėl nė vienas būsimas mūsų išeivijos istorikas negalės apeikti be šio sąžiningai sustatyto kun. A. Miluko veikalo.

Jis įdomus pasiskaityti ir šiaip jau lietuviams neamerikiečiams, nes parodo, kaip prasti, bemoksliešiai kaimiečiai lietuviai, atvykę Amerikon, įsikūrė, prasigyveno, tapo prekybos įmonių, spaustuvių, bankų savininkai.

O jau kas mano Amerikon ar kitur dangintis, tie būtinai turėtų atidžiai perstudijuoti šį veikalą, kad svetur nuvykę nebedarytų tų klaidų, kurių yr darė seni emigrantai.

Už šios knygos parašyma ir jos išleidimą gerb. autorius ir garbi leidėja yra verti iš mūsų visuomenės susilaukti nuoširdžios padėkos. Nes užfiksuodami savo rašiny žymią mūsų išeivijos gyvenimo dalį, yra patarnavę ne vien išeiviams, bet ir apskritai mūsų tautos istorijai. Būtų geistina, kad panašūs veikalai netrūkus pasirodytų ir apie mūsų išeiviją kituose kraštuose, k. a. Kanadoj, Argentinoj, Brazilioj, Pietų Afrikoj ir kitur.

A. Jakštas.

II.

Kultūros žurnalo „Vairo“ recenzentas S. Merkelis 1931 m. N. 1-me rašo:

SPAUDOS LAISVĖS IR AMER. LIET. ORGANIZUOTES SUKAKTUVES. Antra laida. Pranaičių Julės lėšomis A. Milukas and Co., Philadelphia, Pa. 782 — 8 nž. psl. 15 — 23 cm.

Kun. A. Milukas yra vienas iš kruopščiausių lietuvių literatūros medžiagos rinkėjų Amerikoje. Jis nepraleidžia nė vienos progos nė vienerių sukaktuvių apie jas plačiau nepakalbėjęs ar neparąšęs. Daug jis įdomios lietuvių literatūros medžiagos yra paskelbęs „Zvaigždės“ žurnale. Pats buvęs aktingas spaudos draudimo gadynės veikėjas jis daugiausia ir rašo apie tuos laikus.

Sioje knygoje taip pat daugumas straipsnių yra kun. A. Miluko parašyti, daug medžiagos iš jo archyvo paskelbta. Taigi su šia knyga verta susipažinti kiekvienam lietuvių literatūros ir kultūros istorikui. Ji bus įdomi ir šiaipjau lietuvių inteligentui pasiskaityti.

Pirmiausia susipažinkim su knygos turiniu. Daug medžiagos yra apie šiuos mūsų literatūros ir spaudos veikėjus: Valančių ir Daukantą (9—63 p.; 315 — 319 p.), kun. Martyną Sederevičių ir jo padėjėjus (63 — 107 p., 254 — 257 p.), Petrą Kriaučiūną (151 — 170 p.), Kazimierą Jaunių (171—187 p.), S. Gimžauską (183 — 201 p.), Joną Jablonskį (202 — 205 p.), kun. Ad. Grinevičių —Jungtą (206—240 p.), Juozą Ložinskį (320—322 p.), Dr. P. Matulaitį (323 — 368 p.), ir Martyną

Jankū (404—414 p.), Yra trys straipsniai ir apie mūsų spaudos draudimo galdynės katalikiškosios literatūros kilimo centrus (Kretingos vienuolyna, Zemaičių ir Seinų kunigų sem.): Kretingos vienuolių kalinių darbuote (241—253 p.), Sv. Kazimiero Draugijos pradžia (287—291 psl.) ir Seinų seminarija (373—403 p.). Toliaus seka bendro pobūdžio straipsniai apie spaudos draudimą ir kovas dėl lietuviškųjų raštų — Lietuvių spaudos uždraudimo dokumentai 122—134 p. mūsų draudžiamosios literatūros keliai (135—150 p.), J. O. Sirvydo iš mūsų knygos kovų fronto (atiminimai apie kontrabandnešius (265—286 psl.). Dar yra keletas mažesnių straipsnelių apie spaudos draudimą ir trumpai paminėtas Dydyis Vilniaus Seimas (292—297 p.).

Toliau reikia paminėti iš Amerikos lietuvių gyvenimo pora straipsnių — „Tėvynės Mylėtojų Draugija“ (418 — 424 p.) ir Amerikos lietuvių pirmieji profesionalai (425—695 p.). Šis pastarasis straipsnis gana ilgas ir duoda daug medžiagos Amerikos lietuvių gyvenimui nušviesti ir Amerikos lietuvių veikėjams pažinti.

Daugumas šios knygos straipsnių yra paskaitos, skaitytos įvairių sukaktuvių proga. Toms paskaitoms medžiaga semta daugiausia iš kan. dr. J. Tumo, prof. Biržiškos, prof. kun. Alekno ir kitų raštų. Taigi, kun. A. Miluko raštai kompiliacijos retkarčiais pavairintos jo paties atsiminimais. Žinoma tie jo raštai yra skirti Amerikos lietuviams, todėl jų praktiška reikšmė yra didelė. Mums, lietuviams, kun. A. Milukas daug įdomes-

nis ten, kur jis duoda naujos, dar niekur nespaudintos medžiagos. Pav., rašydamas apie dr. P. Matulaitį arba 1904 m. korespondenciją (Iš „Zvaigždės“, ir „Dirvos Žinyno“ archyvo) (706—750 psl.). Daugumas šios knygos straipsnių jau yra buvę išspausdinti kituose žurnaluose (daugiausiai „Zvaigždėj“), laikraščiuose ir atskiromis knygelėmis. Žinoma, tas faktas rodo, kad kun. A. Miluko raštai yra mėgiami ir skaitomi...

Knygos turinį paįvairina daug mūsų literatų ir lietuviškos spaudos platintojų fotografijų. Be to, keliolikos rankraščių faksimilės, taip pat dailiai išspausdintos.

Šio veikalo kalba palyginti daili ir graži.

III.

„Lietuvos „Aidė“ V. B-nas. 1931 m.. 12-me rašo:

AMŽINAS PAMINKLAS SPAUDOS DRAUDIMO LAIKU DARBUOTOJAMS.*)

Apie mūsų vargų ir kovų dėl spaudos laikų jau nebe vieną knygą turime parašytą. Rašė apie tai kan. J. Tumas, rankiojo atsiminimus P. Ruseckas, išleidęs du tomu „Knygnešio“, esama nemažai ta tema rašinių ir kitų autorių (A. Jakšto, A. Rucevičiaus, Pr. Mašioto ir k.) Bet nei viena tų knygų savo turiniu nėra nušvietusi Amerikos lietuvių vaidmens tautiniame lietuvių atgimime. Šio rašinio autoriui, be viešint neseniai lenku

---

*) „Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotės sukaktuvės“, Ant-ra laida. Pranaičių Julės lėšomis. A. Milukas ir Co., Philadelphia, Pa.

okupuotame Vilniuje, bežiūrinėjant L. Mokslo Draugijos archyvą, puolė į akį vienas isidėmėtinas piešinys jame atvaizduotas schematiniai apibrėštas Lietuvos žemlapis, kurį apšviečia trys šviesos šaltiniai: vienos iš užjūrio — tai Amerika, kitas iš užnemunio — tai Tilzė, ir trečias iš vidurio Europos — tai Sveicarija.

Tas schematinis planas, buvęs vienas iš eksponatų tarptautinėje parodoje Paryžiuje, regis 1898 m., (1900 m. Red.), sako daug nemalonumų padarė rusų valdžios atstovams, nes užsienis pamatė, kad tik iš svetur apšvietos spinduliai Lietuvą tepasiekė.

Kalbamajam plane Amerikos apšvietos spinduliai nubraižyti visų riškiausiai — ir, berods, tai pilnai atatiko anų laikų padėti. Šalia tilžiškės kontrafakcinės literatūros, daugiausia spaudinių į Lietuvą iš Amerikos buvo gabenama, nes ten ir knygos ir laikraščiai laisvai buvo spaudinami.

Spaudą atgavus ir Lietuvos gyvenimo sąlygoms besikeičiant, tas Amerikos lietuvių spaudos vaidmuo ėmė nejučiomis mažėti ir šiandien visuomenėje mažai kas beatmena anuos lietuvių tautai sunkiuosius laikus, kada mūsų užjūrio broliams teko Lietuvos švietėjų ir tautinės samonės kėlėjų vaidmenį vaidinti. Darbas buvo varomas visų išvien: ko nepajėgė čia buviai ar Mažosios Lietuvos talkininkai, tai atliko užjūrio broliai, teturėdami prieš akis vieną tikslą: laisvą ir laimingą tautos ateitį.

„Spaudos laisvės...“ autorius ir leidėjai, suprasdami anais laikais nuveiktų darbų visiems

atmintiną svarbą, parūpino kapitalinį veiklą, kuriame lygiai Lietuvos, lygiai Amerikos lietuvių kontrafrakcinis veikimas plačiai nušviestas. Veikalo turinys sudarytas nesilaikant nei chronologinės tvarkos, nes tai, ištikrujų sunku buvo įvykdinti: jame daug randame atsiminimų, biografijų, net atskirų studijėlių. Dėl tų priežasčių „Spaudos laisvės... ir t. t. sukaktuvių“ knyga tenka ne monografija (kaip iš jos vardo galima būtų spėti), bet rinkiniu brangintinos mūsų kultūros istorijai medžiagos, tikrai kruopščiai surankiotos ir rūpestingai sutvarkytos.

Viso knygoje yra bemaž 800 puslapių teksto, suskirstyto atskirais straipsniais — viso apie 60. Pakaktų tų straipsnių pavadinimus išrašyti, kad įsitikintume, jog „Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygos turinys tikrai įdomus. Bet šiuo atveju tai būtų per ilga ir persunku. Todėl, manding, pakaks nurodyti labiau išsidėmitintas rašinių rūšis, užtinkamas aprašomoje knygoje. Pirmučiausiai — „Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygoj daug vietos paskirta atsiminimams apie vysk. M. Valančių ir joje darbų aprašymams. Tokių rašinių knygoje randame šešis. Toliau, minėtini pluoštai žinių apie garsųjį knygnešį ir knygnešių autorių kun. Sederevičių, apie Petrą Kriauciūną, apie Kazimierą Jaunių, apie šv. Kazimiero dr-jos pradžią, apie Didįjį Vilniaus seimą, apie d-rą P. Matulaitį, apie Seinų kunig seminariją, apie „Aušros“ laikus, apie M. Jankų, apie d-rą J. Sliupą, apie kun. Juškevičių, „Amerikos Lietuvių Kroniką“, apie išėiviją, apie kun. A. Burbą, apie L. Mokelo Dr-ją ir t. t.

Pabaigoj turiningo ir vairaus teksto eina gausus ir įvairus rankraščių faksimilių skyrius, kuriame randame atvaizduotų d-ro J. Basanavičiaus, A. Jakšto, Geručio, Serno, Totoraičio, Civinsko ir k. rankos raštą.

Skaitytojų patogumui, norint kuria nors viena tema atsidėjus pastudijuoti, gale knygos pridėti trys sąrašai paminėtų laikraščių, knygų ir raštų sąrašas, paminėtų įstaigų sąrašas ir paminėtų vietų sąrašas.

Zodžiu, „Spaudos laisvės ir t.t. sukaktuvių“ knyga tai dar platesnis ir išsamesnis, negu „Knygnešiai“ ir kiti raštai veikalas amžinas paminklas spaudos draudimo laikų darbuotojams kultūros dirvoje pastatytas. Vien, kas prikiština šiai tikrai brangiai knygai — tai kalbos ir rašybos nevienodumas. Kalbą pataisius, autorių individualybė, rasit, nebūtų nukentėjusi, o skaitytojui parankiau būtų buvę. Iliustracinė dalis ir spauda irgi gražesnės galėjo būti.

IV.

PRELATUS DAMBRAUSKAS APIE „VIESNAGE SASTOKUOSE“.

Prnaičių Julės Viešnagė Šeštokuose. Autorės lėšomis, Philadelphia, Pa., 3654 Richmond str., 214 psl. m. 8.

Žinomas mūsų rašytojas ir veikėjas kun. A. Milukas 1923 metais yra pavedęs šios knygos autorei aplankyti jo senutę matiną, gyvenančią Šeštokuose. Pildydama šį prašymą, autorė tais pat metais atvyko Lietuvon, aplankė ne tik Šeštokuose gyvenančius kun. Miluko gimines, bet pabuvojo ir Kaune ir Klaipėdoj ir mūsų pajūrio kurortuose, visur atidžiai domėdamasi Lietuvos žmonių gyvenimu,

susidariusia nauja valstybės tvarka, jos gerumais ir netobulumais. Turėdama didelę stebėjimo dovaną autorė iš tos kelionės prisirinko daugybę įvairiausių išpūdžių, kuriuos šioje knygoje trumpais bet gyvais bruožais ir aprašo; kaip kino filmoj slenka čia vienas po kito įvairiausi tipai. Štai neišauklėta storžievė pikčiurna majorienė, nei ačių nesakanti už padarytus jai patarnavimus; štai jauna sveika ir sumani dzukaitė bevažiuojanti kelintą kartą Kaunan į Norkaus kontorą laivakortės atsiimti ir vis jos negaunanti, nes kontoros tvirtinimu, jos brolis dar nevisus pinigus už laivakortę teatsiuntęs; štai kun. Miluko senutė motinėlė savo laiku uždraustas knygas slėpusi, žandarus nugirdžiusi, jų suareštuotą kunigą išvadavusi ir daug daug savo amžely gražių darbelių nuveikusi. Neužmirštas ir autorės bendradarbis — patsai kun. A. Milukas. Jo nuopelnai spaudos draudimo ir karo metu gana plačiai ir teisingai nušviesti. Primintas ir kun. Miluko įskundėjas Amerikos lietuvis; dėliai to įskundimo Amerikos valdžia per visą karo laiką buvo uždėjus kun. Milukui sunkią pareigą — visus spausdinamus savo raštus versti angliškai. Kiek per tai be reikalo sugaišta laiko, kiek tiems vertimams išleista pinigų, sunku ir apsaityti. Gerai padarė autorė, kad to, dabar Kaune gyvenančio lietuviuo išdaviko nepareiškė vardo. Nes žinant, kas tai padarė, sunku būtų buvę susilaikyti nespjovus jam į veidą.

Įdomus taipgi autorės pasakojimas ir apie Salemono Banaičio jaunystę ir jo narsius uždraustų knygų platinimo būdus.

Palangoj autorė susitinka su įdomiu, bet nekoku lietuviu amerikietės tipu. Duoda charakteristiką ir dviejų nesimpatinių ponijų ministerienų. Be reikalo tik priduria iš jų gyvenimo smulkmenų, iš kurių norinčiam nesunku atspėti ir kas jos pačios per vienos. Aš bijaus, kad čia nebūtų per daug sutirštintos varšos. Tikrumoj tos ponios ministerienės gal nėra jau taip peiktinos, kaip jos šioj knygoj nupieštos.

Autorės atpasakotas karininko pasakojimas apie mūsų kariuomenės organizavimo pradžia būtų ne pro šalį paskaičius ir mūsų prokuratūrai. Jai priderėtu, kad ir vėlai, padaryti teisybę ir kariuomenės bei valstybės skriaudiką tinkamai nubausti.

Išvestų šiame veikale tipų galeriją papildo dar lietuviuo bolševiko daktaro šeimyna ir dvi komisarės žydaitės. Autorė gina Lietuvą nuo šių dviejų šmeižtų, bandydama įrodyti, kad Sovietų „rojus“ toli nėra taip gražus, kaip jiedvi mono, bet, žinoma, jų neįtikina.

Netrūksta čia ir panegirikų kai kuriems Lietuvos veikėjams, k. š. A. Smetonai, generolui Nagevičiui, A. Jakštui ir k.

Būdama pati amerikietė, autorė nepaliko nepalietus ir Amerikos lietuvių santykių su naujai susikūrusia mūsų valstybe. Ji tei-

singai nušviečia iš vienos šalies nepamatuotas lietuvių amerikiečių pretenzijas, o iš kitos — ir mūsų buvusių valdžių nemokėjimą suprasti teisingus tų pačių amerikiečių interesus ir savo nedovanotinu biurokartizmu kliudžiusiu jiems pirktis žemės sklypelį ir susikurti kokią pramonės įsteigėlę. Ji tiesiog piktinasi tuo, kad mūsų valdžios už auksą greit duodavusios leidimus įvažiuoti Lietuvon iš Rusijos įvairiems nelietuviams, palaikantiems pas mus rusų kalbą ir simpatizuojantiems rusų bolševizmui, ir net nesigailėdavusios jiems šiltų vietelių valdžios įsteigose ir pačioje kariumenėje, o savo broliams amerikiečiams neparodžiusios nė pusės to palankumo. Rusų kalba mūsų karininkų tarpe atrodo autorei nepakenčiama anomalija. Ji klausia, argi neatsirandą protestų prieš tą rusicizmą. Ir gauna atsakymą, kad protestantų būta, bet už savo narsumą jie gavę „netikėtą paaugštinimą zuikių šaudyti provincijon“. Tai buvo autorės rašyta 1923 m. Reikia tikėtis, kad dabar nei panašūs protestantai, nei tokie paaugštinimai nebėra jau reikalingi.

Nemažai šioj knygoj patiekta ir asmeniškų autorės sumanymų, projektų, pasiūlymų. Pav. tiek amerikiečiams, tiek Lietuvoj gyvenantiems mūsų broliams ji siūlo laidotuvių ir paminklų išlaidas sumažinti iki minimumo, o sutaupytas tuo būdu sumas paversti stipendijomis mokslus einančiam jaunimui šelpti. Lygiai įdomus ir kitas autorės projektas. Pastebėjus, kad mūsų jauni rašytojai terašo daugiausia beprasmius futuristiškus niekus, ji išreiškia sumanymą — sukurti atskirą fondą premijoms už veikalus, parašytus mūsų tautos istorijai bei gyvenimui nušviesti k. š. už dailias istoriškas apysakas, tautiškus epus ir d.

Labai įsidėmėtinas ir trečias gerb. rašytojos pasiūlymas apie mūsų valdininkų atostogas. Ikšiol jų dauguma veržias į mūsų pajūrio kurortus. Ten nivykę, o neturėdami užtektinai lėšų, jie gauna gyventi blogiausiose sąlygose, per tai tos atostogos jų sveikatos visai nepataiso, o jų biudžetą visai suardo. Taipgi autorė ir pataria valdininkams vykti atostogoms į kaimą pas savo tėvelius bei gimines. Ten ras ir sveiką orą ir valgi, o išlaidas sumažins gal daugiau negu per pusę. Taip beatostogaudami valdininkai nenutoltų nuo liaudies, geriau suprastų kaimiečių vargus, galėtų aukščiau pakelti jų valstybišką susipratimą ir šiaip jau daug gera kaimui padarytų. Mintis sveika, graži, verta plačiai paskleisti valdininkų, ypač žemesniųjų, tarpe.

Ne vienoj šios knygos vietoj paliesta ir lietuvių amerikiečių gyvenimas. Ypač įdomiai nupiešti Amerikos lietuvių klebonų santykiai su parapijiečiais. Pasirodo, lietuviai visur linkę į opoziciją. Neturėdami savo lietuviškų prezidentų, ministerių, kuriuos galėtų kri-

tikuoti, peikti, mūsų broliai amerikiečiai visą savo opozicijos energiją nukreipia dažniausiai prieš savo kleboną, ypač kai jis kuriam laikui išvažiuoja atostogų. Nekieno nebekliudomi opozicionieriai pavaro tuomet taip energingą agitaciją, kad klebonui iš atostogų sugrįžus, parapijiečiai nebenori jau nė klebonijon įsileisti. Dėliai to dauguma klebonų amerikiečių ir vengia važiuoti atostogų. Dalykai keisti, bet patvirtinti faktais.

Šioj savo trumpoj recenzijoje, aš, žinoma, toli gražu ne visą teatpasakojau šios knygos turinį. Skaitytojas ras joj daug ir kitų įdomių žinių ir pastabų. Ji skaito tikrai kaip apysaka, nors čia nėra nieko kas būtų prasimanyta bei iš piršto išlaužta. Autorė nefantazijuoja, bet piešia tikrą gyvenimą, vietomis gal net per daug atvirai vilkdama aikštėn ir tokius dalykus, kurie gal geriau būtų buvę bent kiek pridengus.

Turinio įdomumui prilygsta veikalo kalba. Ji gyva, daili, turtinga išsireiškimais. Filologai pedantai, žinoma, rastų ne vieną prikištiną dalyką. Mes pasitenkinsime čia tik pažymėję vieną nelabai vykusį būdvardį asmenis,io, asmeniai, viet. asmeninis, asmeniškai. Netaisyklingai taipgi rašo autorė paojus vieton pavojus (slg. lot. žodį pavere).

Autorė yra išleidus šį veikalą savo lėšomis. Pelną iš jo ji skiria savo brolio a. a. kun. Justino Pranaičio vardo stipendijai įkurti prie Lietuvos Universiteto.

Reikia tikėtis, kad šią taip įdomią knygą ir taip simpatingam tikslui išleista, mūsų visuomenė greitai išgrobstys. Ji verta kiekvienam mūsų inteligentui perskaityti.

A. Jakštas.

(1928 „Lietuvos Aidas“ N. 104 — VI — 11 d.)

V.

„Lietuvos Aidas“ XII 29 d. N. 269.

LAISVOSIOS LIETUVOS ATLANKYTU.
Iš Pranaičių atsiminimų. Autorės
lėšomis „Zvaigždės“ spaustuvėje, Philadelphia,
Pa. 1923, 357 psl. gr. in. 8.

Autorė trejopai laiminga: vieną, kad galitoli-
mas keliones atlikti; antrą, kad moka tose ke-

lionėse daug ko pastebėti ir savo išpūdžius dailiai aprašyti; trečią; kad savo kelionių aprašymus gali „savo lėšomis“ taip puikiai išleisti.

Siame naujame savo veikale autorė teikia žinių apie savo kelionę iš Amerikos Lietuvon. Iškeliauja ji 1922 m. gruodžio mėn. Laimingai perplaukus okeaną ir su dideliu vargu pervaziavus per Vokietiją, pačiam Kūčių vakare pasiekia ji Kybartus, o pirmą Kalėdų dieną atvyksta Kaunan.

Būdama karšta patriotė, ji tarianti galėsianti čia pasilsėti, pasidžiaugti nauju lietuvių gyvenimu, nauja mūsų valstybės tvarka. Deja, skaudžiai apsigaua. Pasamdytas stoty vežikas nesugeba surasti nurodytos gatvės ir namų. Pati Lietuva sutinka ją, kaip ir kitus brolius amerikiečius, šaltai su biūrokratišku formalizmu, laiko ją svetimo krašto piliete, vargina ją ilgais „meldavimais“ ir po ilgų baladonių teišduoda jai leidimą gyventi Lietuvoj tik vienam mėnesiui.

Matydama mūsų naujo valstybės aparato netobulumą ir net nedovanotiną kvailumą, ji tariasi patarnausianti ir amerikiečiams lietuviams ir pačiai anų laikų mūsų valdžiai aprašydama su visomis smulkmenomis tikrai idiotišką tuometinę pasų ir „meldavimosi“ procedūrą.

Tuo savo aprašymu ji tikrai atkeršija ne tik už savo, bet ir visų brolių amerikiečių vargus ir pažeminimus, patirtus Lietuvos policijos ištaigo-se. Bet būdama teisinga, ji neužmiršta pažymėti ir išimtis: vieną geraširdį valdininkėlį ir vieną

„džente!mona“ — policininką, parodžiusį kur kas daugiau proto ir takto, negu jo viršininkai.

Nemažesnio nemalonumo patiria autorė ir anų laikų Kauno pašte, atėjus atsiimti jai adresuoto siuntinio. Čia rusiškai kalbanti valdininkė iškelia abejojamą net autorės lytį, dėl to, kad jos amerikietiškame pase buvo parašyta Julė Pranaitis, o ne Pranaičiūtė.

Bet autorė — kieto būdo. Ji nugali visas kliūtis, gauna leidimą gyventi Lietuvoje, kiek jai reikia, aplanko žymesnes jos vietas, pamato lietuvių gyvenimą tiek laikinoj sostinėj, tiek ir provincijoj. Visus savo išpūdžius ir patyrimus ji surašius siunčia Amerikos „Zvaigždei“ atskirais laiškais, o dabar tuos laiškus krūvon surinkus, išleidžia atskirą knygą.

Beskaitant ją, atgyja, lyg kino filmoj, visas 1923 metų Lietuvos gyvenimas. Stai tų metų užgavėnės su visokiais koncertais, vakarais, o ypač baliais, kur įvairiausi svaiginamieji gėrimai, ypač šampanas, liejasi, kaip iš „gausybės rago“ ir kur šokta lig 6 val. ryto. Vienas tų balių (Ukio Banko) autorės žiniomis prarijęs ne mažiau 25,000 litų!

Stai vėl 16-o Vasario šventė, su jos iškilmingomis pamaldomis, demonstracijomis, kalbomis, iliuminacija ir „suktiniu“ ne vietoj. Stai III-jo Liet. Katalikų Kongreso posėdis su kun. Krupa-vičiaus kalba, kurioj jis barė klebonus, kad taip „svarbaus reikalo nenori suprasti ir neduoda savo arklių agitacijos reikalams“ (60 psl.).

Toliau eina Lietuvių laivyno vėliavos pašventinimas, lydymas mūsų eksporto statistika ir nurodymu nuostolių dėl neturėjimo savo laivų. Neuzmiršta ir gegužės 1 d. šventė pasibaigusi milicininko Zitinevičiaus nušovimu. Paminėtos ir jojo laidotuvės, kuriose dėl vidaus ministerio Olekos pasivėlinimo, gedulinga procesija turėjo laukti ištiesą valandą.

Bet ir čia negalas. Štai dar III Seimo atidarymas, štai visokios gegužinės, štai įvairios tragikomedijos dėliai butų stokos. Štai abejingos visuomenės liūdnas vaizdelis, šta ištisa savaitę laively laikomas nuskendusio garlaivio mašinisto lavonas, teleistas palaidoti tik tuomet, kai priepilaukos žydai ėmė skųstis dėl nepakenčiamo dvokimo... ir t.t. ir t.t.

Autorė visur parodo pastabumą, sugebėjimą greit orientuotis mūsų santykiuose, o taipgi ir nemaža civilinės drąsos. Kur reikia, ji pasako tiesos žodį ir Lietuvos valdžiai ir mūsų jaunimui ir karininkams ir patiems žydams. Kas autoriui atrodo tiesa, tą ji ir pasako atvirai nesistengdama tiesos vynioti į bovelną.

Taigi šis veikalas yra visiems rekomenduotinas ir skaitytinas. Mūsų puristai ras čia be abejo ne vieną prikištiną kalbos dalyką. Bet kam rūpi turinys daugiau, negu kalba, tas autorės amerikietiško beveik nepastebės.

Kas aukščiau pasakyta, liečia vien I-ją šio veikalą dalį (1—127 pls.), nes antrąją jo dalį sudaro „Viešnage Seštokuose“, kuri jau seniau buvo mano recenzuota „Lietuvos Aide“. Prijungimas tos

antrosios dalies prie autorės atsiminimų ne tik nenkenkia autoriui, bet anaipol jo vertę žymiai padidina, nes gautas iš čia 1928 m. Lietuvos vaizdas tampa kur kas pilnesnis ir reljefiškesnis.

A. Jakštas.

REDAKCIJOS ATSAKYMAI.

Straipsnis apie „Motinėls“ draugiją tilps sekantiame „Zvaigždės“ numeryje.

